

J. F. Scavenius.

DANSK POLITIK.

KØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.
NATIONALTRYKKERIET.
1898.

J. F. Scavenius.

DANSK POLITIK.

KØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.
NATIONALTRYKKERIET.
1898.

I.

Provisorierne.

Det var i Aaret 1885. Konflikten havde længe truet. Venstres Fordring paa at regere Landet, som Følge af Partiets Flertal i Folketinget, stod urokket. I Aaret 1882 havde Regering og Landsting bøjet af for Konflikten, og Venstre troede at kunne vove alt. Man sprængte Finansloven Natten før den gamle Finanslovs Udløb og mente saaledes at kunne tvinge Regeringen til Afgang. Dog gjorde man Regning uden Vært; saavel Regering som Landsting vare trængte op i en Krog, hvorfra ingen anden Udvej var at finde end Udstedelsen af en provisorisk Finanslov, hvis man ikke vilde underkaste sig og opgive baade Kongemagtens og Landstingets Ret.

Den nærmeste Anledning til Konflikten var Militærbevillinger særligt til Søforternes Istandsættelse og Armering. Denne Foranstaltning blev da selvfølgelig straks gennemført paa Regeringens Ansvar. Selvfølgelig siger jeg; thi naar de to Ting ikke kunne eller ville enes om en Finanslov, saa maa og skal Regeringen tage Styret, og med Ansvar for Rigsretten føre Landet ogsaa paa Finanslovens Omraade fremad. Stilstand er lig Tilbagegang. I Evropa vare Tiderne urolige; det saa ud til at kunne komme til blodige Sammenstød mellem Magterne; vilde Danmark kunne hævde sin Nevtralitet,

saa maatte vi tage fat paa Forsvarsvæsenets Ordning, og Københavns Befæstning blev gennemført, i alt Fald bragt til en foreløbig Afslutning. Vi ere dog nu saaledes stillede, at vi ikke uden videre kunne overrendes af en mindre fjendtlig Styrke. Tid, Penge og Blod vil det koste at tvinge os ud af vor Nevtralitet, og forhaabenlig mere af disse tre end en eventuel Fjende i en Konflikt mellem Stormagterne vil finde det formaalstjenligt at anvende paa os.

Vi bleve saaledes tvungne ind i Provisorismen, og denne varede længere, end nogen vel fra først af havde tænkt sig. Forsvarssagen blev fremmet igennem den, og det lykkedes dernæst at gøre det indlysende for Befolkningen, at — hvad der saa end maatte være forbeholdt Fremtiden — saa var det nu i vor Tid umuligt at gennemføre en parlamentarisk Regering. Men naturligvis maatte det være Bestræbelsen atter at komme ud af de provisoriske og ind i regelmæssige Tilstande. Vi vare udenfor de grundlovmæssige Forudsætninger, om end ingenlunde udenfor den grundlovmæssige Mulighed. Den konstitutionelle Frihed, Folkets lovbundne Deltagelse i Styrelseu af Landets Anliggender, var jo delvis suspenderet. Hertil kom, at den fornødne Hævdelse af Avtoriteten just under de provisoriske Tilstande, dels var en Fristelse for Administrationen til Vilkaarlighed, dels fremelskede en mindre appetitlig Servilitetens Aand. Vi vare derfor fra alle Sider enige i at søge at komme til et Forlig.

Forliget kom saa endelig efter et niaarigt Provisorium og efter mere end treaarige Forhandlinger. Desværre blev det kun et daarligt, et usselt Forlig, De lange Forligsforhandlinger bleve førte paa en skjult, alt andet end aaben og ærlig Maade, men herom skal jeg i al Korthed udtale mig senere. Men Forliget selv var utilfredsstillende baade forfatningsmæssigt set og set fra Forsvarsvæsenets Standpunkt.

Vi alle sammen baade Højre og Venstre, Venner og Modstandere vare fløjne op som Løver, men faldt ned som Faar. Vi paa Forsvarets Omraade; thi vi bleve bange paa Halvvejen og nøjedes med halvgjort Gerning; de andre paa Forfatningens Gebet; thi de store Ord om Grundlovens Hævdelse løb ud i Rigsdagsbeslutningernes Grød og Vælling.

II.

Forfatning og Forsvar.

En væsentlig Opgave for vort Folk er nu, hvorledes komme vi bort fra Forligets uheldige Følger? Først maa da nævnes Spørgsmaalet om en Grundlovsændring. De bekendte Rigsdagsbeslutninger gælde til Wandsbeck. Komme vi en Gang ind i en *virkelig* Konflikt igen. skal dette nok vise sig. Imidlertid er min Mening ikke den, at enten jeg, om jeg sad paa Rigsdagen, eller Højre som Parti skal bringe Sagen frem men kun den at henstille til *Regeringens* Overvejelse, om en Grundlovsændring, hvorved der opnaaedes Sikkerhed — saa vidt som Sikkerhed her overhovedet kan gives — for at en Finanslov hvert Aar kom til Verden paa regelmæssig Maade ved Rigsdagens Vedtagelse, ikke snart turde vise sig nødvendig. Den nuværende Tilstand er nemlig uholdbar i Længden- Hvert Aar smaa Tilløb til Konflikt, der besværlig undgaas med eller uden Ministerskifte; — tarvelige Finansbevillinger særligt paa Forsvarets Omraade, hvis Minus efter-

haanden vil summere sig op, indtil atter en Finanslovssprængning for Alvor kommer til Stede; — dette bevirker en Usikkerhed over hele Linien, og Usikkerheden om Finanslovens endelige Vedtagelse, og om hvorledes den vedtages, bringer igen Usikkerhed og Tøven paa den almindelige Lovgivnings Omraade; — i Stedet for at Forliget skulde have bragt os ind i en Reformæra, ere vi tværtimod komne ind i en Stilstandens Periode; — mere og mere er vort politiske Liv blevet en March paa Stedet. Den af Venstre indbragte Grundlovsændring vil ikke hjælpe, den er just Stilstandens Apoteose, idet den hylder den absolute Nejteori, og ikke giver Mulighed for at komme fremad paa Finanslovsomraadet. Er den ikke dette, er dette ikke Meningen med den, saa er den kun Forsøg paa gennem Udsultning at gøre det muligt for Folketingsflertallet at gennemføre Folketingets Eneherredømme. Grundloven maa sikre den konstitutionelle Frihed, den personlige Frihed og Mindretallenes Ret lige overfor Flertallets mulige Overgreb, og endelig maa den sikre Kongedømmets forfatningsmæssige Magtstilling, som den Myndighed, der angiver Styrelsens Retning, og derved gør en stærk og fast Regering mulig. Til den Ende maa der paa den ene Side sættes en Bom for provisoriske Finanslove, men paa den anden Side gennem et afgørende Fællesudvalg eller muligvis paa anden Maade stilles Sikkerhed for Tilvejebringelsen af en af Rigsdagen vedtagen Finanslov. Dernæst maa al foreløbig Lovgivning faa sin naturlige Tidsbegrænsning, og endelig bør den politiske Anklage- og Domsmagt fordeles lige mellem begge Tingene.

Forliget anerkendte Københavns Befæstning, og gav de absolut nødvendige Udvidelser af Fæstningsartilleriet og af Ingeniørkorpset. Men til Gengæld blev Hærens Hovedvaaben, Fodfolket, ringere end tidligere i Styrke eller i Mobilitet

eller maaske snarere i bægge Retninger. Man har her for at spare et Par hundrede Tusinde Kroner gjort blodig Uret mod vor Hær, og hvis Ulykken skulde træffe os, forinden Feilen er rettet, ville vi bittert komme til at fortryde det. Jeg tror ikke, at nogen Fodfolksofficer vil være uenig med mig heri, og den fornødne Rettelse kan gøres uden at medføre Udgifter, der ere værd at tale om. Flaaden blev ikke berørt ved Forliget, men ogsaa her trænges haardt til en Forandring. Der er jo ingen Mening i at have en Flaade liggende, som vi i Krigstilfælde kun kunne udruste de to Tredjedele af paa Grund af manglende Officerer og Underofficerer. Ogsaa her vil et Par hundrede tusinde Kroners Merudgift være tilstrækkelig til at hæve Ulemperne. Det er vel tilladt at spørge, om det ikke er noget, der tilsiges af den sunde Fornuft, heller at bruge $18\frac{1}{2}$ Mill. til Forsvaret, for at faa noget godt og brugeligt, end 18 Mill. for at faa noget, som man maa frygte for vil svigte i det afgørende Øjeblik. — Jeg har her kun talt om det levende Værn og dets Udvikling, men det er jo en Selvfølge, at Befæstning og Materiel ikke maa forsømmes. En i enhver Henseende forsvarlig Vedligeholdelse maa fordres, tilligemed de i Tidens Løb nødvendige Forbedringer, Fornyelser og Nyanskaffelser. Opgaven for Højre maa nu være at gøre det indlysende for det danske Folk, at dets Ære og Selvstændighed kræver, at hvad der er nødvendigt for Forsvaret ogsaa maa ydes. Ligesom vi indadtil ville være et frisindet Fremskridtsparti paa konservativ Grund, saaledes ville vi i samme Grad være et nationalt Parti, som ikke blot i Ord, men ogsaa i Gærning, ikke blot ved Fredens Idræt, men ogsaa ved krigerisk Idræt i Fredens Tid vil gøre vort yderste for at hævde vor Nationalitet og vor Selvstændighed. Paa den ene Side kan vi umuligt vente at samle Folket under vort nationale Program,

naar vi ikke tillige udfolde saavel den politiske som den personlige Friheds Fane, og vende os mod enhver Reaktion saavel paa aandeligt som paa materielt Omraade; men paa den anden Side maa de uden for og imod Højre staaende Elementer af Befolkningen ogsaa vide, at ville de fremad ad Frisindets Bane, saa komme de næppe langt uden vor Hjælp; men vi opgive ikke Forsvarssagens tidssvarende Gennemførelse. — Saavidt jeg formaar at se, er der god Overensstemmelse i den Stilling overfor Grundloven og den overfor Forsvaret, som ovenfor er fremsat og forklaret.

III.

Ministeriet Reedtz-Thott.

Forliget kom i Stand ved et Forbund mellem Højre og de Moderate. Det kom da an paa, hvorledes Folket vilde modtage dette Forlig. Faldt Valgene saaledes ud, at Højre plus Moderate endnu havde Flertallet i Folketinget, kunde man vente sig Frugter paa Lovgivningens Omraade af det indgaaede Forlig. Maaske tør man sige, at Ministeriet Reedtz-Thott i sin første Sammensætning just ikke skulde virke som fremmende et godt Valgresultat; det saa formeget ud som en fortyndet Udgave af Ministeriet Estrup. Hvorom alting er, Valgene faldt den 9. April 1895 saa slet ud som vel muligt — og Forbundet med de Moderate faldt til Jorden med det samme. Efter at have sundet sig et Aars-

tid besluttede Reedtz-Thott at forsøge den temmelig haabløse Gerning at puste Liv i det døde. Han vendte sig til Agrarerne. Agrarforeningen var mere og mere bleven en Venstreforening, de Moderate bleve med hver Dag mere og mere agrarsindede; blandt Venstrereformpartiet var en Deling — den Albertiske — ligeledes saa temmelig agrarisk stemt. Kunde det nu lykkes at faa sprængt Reformpartiet, saa kunde der af de væsenlig agrariske Dele af dette, af de Moderate og af de moderate saakaldte Højremænd i Forening med eller snarere under Anførsel af L. Dinesen dannes, om ikke et nyt Parti i strengere Forstand, saa dog, hvad man har kadet et forhandlingsdygtigt Flertal, hvortil Regeringen kunde støtte sig. To af de gamle Ministre, Ingerslev og Thomsen, vare imidlertid døde og Justitsminister Nellemann tog sin Afsked. For at komme Agrarerne i Møde oprettedes et Landbrugsministerium, og den nye Landbrugsminister holdt straks sit agrariske Foredrag i Odense. Hans Chef desavouerede ham vel; men det viste sig dog snart, at i Hovedsagen havde han anslaaet de rette Strenge. Dernæst fremkom Regeringen med sin bekendte Erklæring vedrørende sin Stilling til provisoriske Finanslove; den vilde anse sit Mandat for endt, hvis der fremkom en Finanslovkonflikt, som ikke kunde løses ad ordinær Vej; altsaa vilde den ikke udstede nogen provisorisk Finanslov. Man har vel tænkt sig, at denne Erklæring skulde sikre en rolig og fredsommelig Finanslovsbehandling og bane Vej for en frugtbringende Reformpolitik. Som bekendt, lykkedes ingen af Delene. Venstre gaar jo altid saa yderligt, som det nogensinde tør, og Landstingets Højre saa med naturlig Mistillid hen til en Politik, der fortsat i Længden, vilde gøre enhver effektiv Modstand mod Folketinget umulig.

Endelig optog Regeringen Skattereformen.

Jeg tillader mig nu at tro, at Sammensmelterpolitiken var dødfødt, ikke lod sig realisere. Hvad skulde bevæge de moderate Elementer af Venstrereformpartiet til at skille sig fra deres Partifæller? Og hvad skulde bevæge Højremænd til at forlade det Program, som Højre enstemmigt havde vedtaget paa Sommerdelegeretmødet 1896? Ja, havde man endda haft Følelse af, at Ministeriet var stærkt, kraftigt og havde den tilbørlige Avtoritet i bægge Tingene, havde Forholdet maaske været et andet, men som Sagen virkelig forholdt sig, saa vare Udsigterne kun smaa. Jeg nærede derfor ingen Frygt for, at Sammensmeltningen skulde lykkes og kunde hengive mig til den naturlige Glæde over, at Skattereformen, som jeg i flere Aar havde gjort mig til Talsmand for, og hvis meget væsentlige Punkt, Skatteoverførselen, jeg endog var den første, der offentlig havde foreslaaet, om end i mindre Maal end nu Regeringen, for Alvor var taget op af en Regering, og det af en Højreregering.

Jeg skal ikke rippe op i det indviklede Spørgsmaal: Hvem styrtede Reedtz-Thott? Jeg tror, som ovenfor udviklet, ikke, at Ministeriet havde Midlerne i Hænde til at gennemføre sin Partipolitik, hvorfor det kun var et Tidsspørgsmaal, og det indenfor en nær Grænse, naar Ministeriet maatte gaa, og Landstinget havde sikkert gjort klogere i ikke i det Øieblik at unddrage Ministeriet sin Støtte, og derved lade det falde. Landstinget paatog sig et Skær af at være imod Reformer, som i højeste Grad har skadet det i Befolkningens Omdømme, og dets Taktik lige overfor Militærbevillingerne, en Taktik, der formelt set, var forsvarlig, da et Ting kun nødigt skal søge at hævde Bevillinger, som en Regering ikke sætter al Kraft ind paa, var i det givne Tilfælde,

meget uheldig, da den vil vanskeliggøre det høie Tings Stilling, naar det næste Gang vil og maa støtte en Regering paa dette Punkt. Og derved har det skadet Forsvarssagen.

Spørger man mig nu, hvorfor jeg og mange med mig ere Modstandere af Sammensmeltningspolitiken, saa vil jeg svare: fordi den med Nødvendighed maa blive en Klassepolitik; fordi den vil desorganisere og ødelægge Højre, og fordi den for lange Tider vil slaa et borneret Middelmaadighedens Regimente fast her i Landet, hvis Aag i aandelig Henseende vil blive aldeles utaaleligt.

IV.

Højres Fremskridtsgruppe.

De aarelange Forhandlinger havde den store Ulempe, at de ikke dreves aabent og ærligt. De daværende Ledere vilde gærne gaa sammen med de Moderate ogsaa til Valgene; men de turde ikke sige det. Paa Delegeretmødet i 1891 talte man beroligende Ord lige overfor mig og ligesindede, erklærede, at naturligvis skulde der opstilles Højrekandidater, hvor dette blot var muligt; men man handlede tværtimod, ikke et halvt Aar efter, ved Valgene i 1892. Et aabent og klart Valgkartel med de Moderate indgik man ikke; men underhaanden arbejdede man paa at hindre Højremænd i at stille sig imod Moderate, og hvor dette ikke lykkedes, arbejdede man ligefrem imod sine egne Partifællers Valg. Man

søgte at forhindre alle større Højremøder eller Højreagitation — Højre skulde forholde sig stille, saa blev alt nok godt — og endelig forsøgte man at svinebinde Pressen. Se, alt dette kunde naturligvis ikke virke anderledes end desorganiserende og opløsende paa Højre. Hvis man nu ved alle disse Hokuspokus havde skaffet et *godt* Forlig til Veje — men det var man jo ikke i Stand til — eller hvis man endda havde sejret ved de afgørende Valg i 1895, ja, saa havde vi andre bøjet os for Resultaterne. Men nu, da vi kun vare førte til et bedrøveligt Nederlag, da mente vi rigtignok, at Skeen maatte tages i en anden Haand. Vi tillod os da at træde i Opposition imod den hidtidige Ledelse, og Resultatet var Programmet af Juni 1896.

Som et Hovedpunkt fremtraadte her Højres Selvstændighed som Parti. Fra nu af skulde alt Maskepi med de Moderate holde op, og for Fremtiden vilde Højre opstille sine Kandidater i enhver Valgkres, hvor der maatte være nogen Udsigt, selv om kun en meget ringe, til Sejr. Dinesen og hans nærmeste Venner vilde imidlertid ikke bøje sig ind under Organisationen og Programmet og satte en Agitation i Scene Landet over, som man i den ny Ledelse blev bange for. Endskønt man ikke kunde være og ikke var blind for, at Dinesen arbejdede videre paa Højres Opløsning og Sammensmeltning med de Moderate, saa turde man dog ikke lade det komme til et Brud, og der blev derfor foreslaaet og vedtaget en Resolution paa Delegeretmødet i Efteraaret 1896, der gjorde en Forening med den Dinesenske Fraktion mulig. Hertil kunde jeg og mine Venner ikke slutte os; vi dannede en særlig Gruppe indenfor Højre: Højres Fremskridtsgruppe.

Vi kalde os en *Gruppe*, ikke noget Parti; thi vi skille os ikke fra Højre, ikke fra Højres Program eller fra Højres bestaaende Organisation. Vi virke, saa godt vi formaa, for

Højres Sag Landet over; hvor Organisationen er gaaet helt eller delvis tabt, søge vi at genoplive de gamle Højreforeninger eller at faa nye stiftede. Vi søge overalt i Valgkresene at virke sammen med Højres Forretningsudvalg; hvor vi kunne, støtte vi Højres Kandidater, om de saa høre til den ene eller den anden Side af Højre, men vente saa ogsaa Gengæld fra anden Side. Naar der saa spørges: hvorfor bevare I da eders Særstilling? saa er Svaret det: Saa længe man ikke har brudt med alt Sammensmelteri, saa længe tro vi det rigtigst og mest formaalstjenligt at blive staaende, hvor vi staa. Vi anerkende og ere glade over Provst Bjerres og Kaptajn Madsens Udtalelser paa Møder i Sommer, at ogsaa de ville hævde Højres Selvstændighed, men vi ere ikke aldeles sikre paa, at de fuldt ud, især paa Rigsdagen, kunne sætte deres Mening igennem.

Vi kalde os *Fremskridts*gruppen, fordi vi lægge en særdeles Vægt paa, at Højre maa blive et nationalt og frisindet Handlingens Parti paa det bestaaende Samfunds Grund. Naturligvis kan der indenfor et Højreparti, som er andet og mere end et rent Modstandsparti, men som vil fremad, være forskellige Afskygninger, der lægge en større eller mindre Vægt paa det konservative eller paa det fremadskridende. For os staar det at naa fremad som det vigtigste; vi ere overbeviste om, at kun Fremskridtet er i Stand til at samle den opvoksende Slægt under Højres Fane, kun Fremskridtet kan samle Folket om dets nationale Opgaver og hindre det i at synke til Bunds i rent materielle Interesser.

Vi ville fremad paa Forsvarets Omraade, vi ville ikke følge det latterlige — fra anden Side set det perfide Raad, som forhenværende Højremænd give os om at lade Forsvarssagen ligge hen i Dvale. Nej, vi ville ikke blive trætte af at mane Folket til Eftertanke paa dette Punkt.

Vi ville ikke lade os nøje med „Livssynet", med det fra Fædrene nedarvede paa det aandelige Omraade. Vi ville en rigelig og rundelig Understøttelse af Videnskab og Kunst uden Hensyn til Politik, til litterære eller religiøse Partier, kun med det Forbehold, at Religionen ikke forhaanes, og at Mænd eller Skrifter, der haane vor Nationalitet og lægge Fædrelandskærligheden øde, selvfølgelig ikke nyde Statsunderstøttelse.

Vi ville endelig en god og tidssvarende Skoleundervisning baade højere og lavere. Almueskolen hviler paa et temmeligt gammelt Grundlag. Ved Skoleanordningen af 1814 kom Danmark op i første Række, hvad angaar en god Folkeundervisning. Men denne Plads er tabt, vore Naboer baade mod Syd, Nord og Øst have overfløjet os. Det bør ikke saa være. En Forbedring af Almueskolen er paatrængende. Og lige saa paatrængende er en Forbedring af Lærernes Kaar. De Mænd, som have det ansvarsfulde Hverv at opdrage Folkets Ungdom, bør stilles saaledes, at de uden Næringssorg kunne hengive sig til denne deres Gerning. Den af Regeringen forelagte Skolelov maa erkendes i det hele og store at være tilfredsstillende. Den indskrænker sig til det nødvendigste: først at bestemme, at der i ingen Klasse maa være mere end 35 Børn — nu kan der jo desværre være indtil 50 — hvorved det vil blive muligt at gøre Undervisningen ganske anderledes frugtbringende end nu. Dernæst at forbedre Lønningsvilkaarene; endelig at paalægge Staten en meget betydelig Del af de ved Loven foraarsagede Udgifter. Ved Siden heraf indeholder Forslaget en Fordring om forøget Hjælp for Ministeriet, som vistnok er vel begrundet, og — ikke nogen egentlig Forandring men — en lovbestemt Klargøring af de gældende Kaldelsesregler. Jeg ser ikke, at der kan indvendes noget fornuftigt herimod; men

frygter man fra venstre Side de nye Regler, saa maa de uden Skade kunne udelades; kun kan der ikke være Tale om at sætte andre Regler i videregaaende Selvstyreretning i Stedet. Man maa i saa Fald lade Kaldelsesmaaden helt uomtalt i Lovforslaget.

Naar ovenfor saa bestemt er holdt paa Højres Selvstændighed, saa menes naturligvis ikke dermed. at Højre skal afgrænse sig saaledes over for andre Partier, at det blev utilgængeligt for al Forhandling. Nej, tværtimod, Højre bør altid være villig til Forhandling med Modstanderne, og søge fornuftig Overenskomst om de foreliggende Sager. Ja, der kan under visse Forhold og Omstændigheder endog blive Tale om et Valgkartel enten med det ene eller med det andet Parti. Kun maa et saadant Kartel være til Fordel ogsaa for Højre, være aabent og klart, og yde fornøden Garanti for at blive holdt fra modsat Side. Dog over for Socialisterne stiller Forholdet sig anderledes. Med Socialisterne kan der ikke være Spørgsmaal om en egentlig Overenskomst, skønt vel om Forhandling. Som teoretisk politisk System er Socialismen en utopisk Drøm, der aldrig lader sig realisere. Hvis den nu alligevel tænktes at blive realiseret, vilde Samfundet omdannes til et Trældomshus, til en Tvangsarbejdsanstalt under en absolut tyrannisk Statsadministration. Men selv om en socialistisk Stat er urealisabel, saa kunne dog socialistiske Love, der gaa i den angivne Retning, borttage Ansvars- og Selvstændighedsfølelsen fra Individ som fra Folk, og dette kan desværre meget godt tænkes. Men i Kampen mod Socialismen ville vi aldrig glemme, at det ikke er imod Arbejderne og deres berettigede Krav, der skal kæmpes. At Arbejderne organiserer sig i deres Fagforeninger til fælles Forsvar er naturligt, at der kræves sociale Reformer er fuldt

berettiget. Saa langt fra ere vi Modstandere af sociale Reformer, at vi tværtimod ville kæmpe for saadanne Reformer, der tiltrænges.

V.

Sociale Reformer.

Det maa være en Opgave for Samfundet og derigennem ogsaa for Statens Lovgivning, at det størst mulige Antal kan opnaa en menneskelig Tilværelse; men paa den anden Side maa den sociale Lovgivning ikke være af den Art, at den paa nogen Maade svækker Individets og derved hele Folkets Selvstændigheds- og Ansvarsfølelse. Disse to Principer maa forbindes, og det saaledes: at Opgaven er den første, men begrænset af det sidste Princip og ubetinget begrænset, fordi det i allervæsentligste Forstand hører med til en menneskelig Tilværelse, at man føler sig selvstændig, og ved, at man selv bærer Ansvar for sit Liv, ogsaa økonomisk taget Her har man Skelnemærket — kort om end ikke udtømmende: Tvang eller Frihed — mellem den slette socialistiske og den gode sociale Lovgivning.

I de alderældste Tider vare Stammer, Klaner, Tribus det til Grund liggende for Samfundet. Høvdingen, Patriarken, herskede over Stammen, men maatte ogsaa sørge for den. Hans og dens Velfærd vare uopløseligt forbundne. Ved de store Staters Dannelse forandredes dette hurtigt. Meget tidligt gjorde inden for det samme Samfund den egoistisk-indivi-

dualistiske Grundsætning: enhver for sig og Vorherre for os alle, sig gældende, og det patriarkalske Forhold forsvandt mere og mere. Slaveri, de frigivnes Underordnelsesforhold, Klientél, Livegenskab, Vornedskab, Hørighed og Lydighed traadte i Stedet. Det patriarkalske stod som et idealt, men sjelden realiseret Maal. Menneskeheden har brugt Aarhundreder for at komme ud af disse Forhold, men da man endelig var naaet saa vidt, saa saa man, at Tilstanden for den store Befolkning ikke var stort bedre end forhen økonomisk set, om end den havde erhvervet sin Frihed og Ligeberettigelse med de bedre stillede. Det er nu gaaet op for Menneskene, at Samfundet ikke blot er en Indretning til fælles Forsvar udadtil og til Hævdelse af Retten indadtil; men at Samfundet er en ogsaa paa det økonomiske Omraade solidarisk Organisme, dog indenfor Frihedens, den fri Personligheds Begrænsning, saaledes som nærmere anført ovenfor.

Vi ere jo allerede komne et Stykke frem ad denne Vej. Loven om Børns Arbejde i Fabriker, Helligdagsloven, der søger saa vidt muligt at give alle en Fridag om Ugen, Sygekasseloven, Loven om Alderdomsunderstøttelse, ere alle sociale Love af større eller mindre Betydning. Den sidste Lov er et alvorligt Forsøg paa at gennemføre Samfundets Forpligtelser lige over for de gamle og trængende. Imidlertid kan man jo ikke være blind for, at Loven er meget mangelfuld; den fremmer ikke Ansvarsfølelsen og ikke Sparsommeligheden, idet den snarere sætter Præmie for det modsatte. Lovens Fejl ligger i, at den vil samle to højst forskellige Forhold under eet Synspunkt. Dels giver Loven den paa Grund af Alder invalide Arbejder Ret til Underhold af det offentlige, uden at saadant Underhold regnes for Fattighjælp. Denne Del af Loven kan intet væsentligt indvendes imod Men dels giver Loven enhver 60aarig Mand, uden at han behøver

at være arbejdsufør, Ret til i Trangstilfælde at faa Understøttelse, der ikke regnes for Fattighjælp. Denne priviligerede Stilling for de 60aarige er der ingen Grund til; en 60aarig Mand er jo ingenlunde derfor arbejdsufør, og dette Privilegium er i Virkeligheden Lovens Grundskade, hvoraf Lovens uheldige Følger ere en naturlig Konsekvens. Indføre vi derimod en gennemgaaende Ret for alle Arbejdets Invalider til under visse Betingelser at nyde Understøttelse af det offenlige, uden at denne regnes for Fattighjælp, da kan dette særlige Privilegium for de 60aarige bortfalde, og dermed kan tillige den Betingelse for Understøttelsen i den nugældende Lov bortfalde: „at Trangen ikke er begrundet i Handlinger, ved hvilke han til Fordel for Børn eller andre har betaget sig selv Midlerne til sit Underhold.“ Denne Betingelse er nødvendig, naar Privilegiet opretholdes, men er i sig selv højst uheldig som modvirkende Sparsommelighed, og kan falde bort sammen med Privilegiet.

Den Opgave som Loven om Alderdomsunderstøttelse kun løser ufuldstændigt og paa en temmelig uheldig Maade, den Opgave nemlig at yde Arbejdets Invalider paa visse Betingelser offentlig Understøttelse uden at denne regnes for Fattighjælp er en social Opgave, der kræver sin Løsning. Antydninger af, hvorledes Sagen kan tænkes ordnet, vil jeg her nedskrive. Der oprettes kommunale Uførlighedsnævn, bestaaende af Læger, kommunale og Stats-Tillidsmænd, som bestemme Arbejdsinvaliditeten, og Understøttelsen tilstaas da efter lovbestemte Regler af de kommunale Raad. Understøttelsen skal være tilstrækkelig til at sikre Arbejderen med Familie et tarveligt Udkomme. Understøttelsen betales halvt af Kommunen, halvt af Staten, dog deltager i visse for Sundheden særligt skadelige Erhverv Arbejdsgiveren i Udredelsen. Som Betingelse for Understøttelsen sættes, at

Arbejderen er indfødt, ikke lider af selverhvervet Alkoholisme, ikke selv med Forsæt eller ved grov Uagtsomhed har bidraget til at hidføre sin Invaliditet gennem et Ulykkestilfælde, ikke er dømt for nogen vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning, i 10 Aar før Invaliditetens Indtræden ikke har modtaget Fattighjælp, er Medlem af en Sygekasse, der sikrer hans Forsørgelse i 13 Uger, og er trængende. For de Arbejderes Vedkommende, der komme ind under Loven om Arbejderes Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i visse Virksomheder, fradrages den dem gennem sidstnævnte Lov tilkommende Forsikring, eller rettere en for denne købt Livrente, i den dem fra det offentliges Side tilkommende Understøttelse.

Den nævnte Ulykkesforsikringslov er jo nu bleven vedtaget af Rigsdagen. Det er meget glædeligt, den vil upaatvivlelig blive et godt Supplement baade til Sygekasseloven og til Loven om Alderdomsunderstøttelse. Loven, forekommer det mig, gør det rette Ansvarlighedsskel mellem Arbejder og Arbejdsgiver, idet den paalægger Arbejderen selv at udrede Omkostningerne ved sin Kur og Pleje i de første 13 Uger — og heri vil jo ligge en stærk Opfordring til at blive Medlem af en Sygekasse — medens Arbejdsgiveren maa udrede en Dagpenge for Resten af Tiden, indtil Helbredelse er indtraadt, eller indtil Arbejdsuførlighed er erklæret for at være af blivende Beskaffenhed, eller indtil Døden maatte indtræde. Indtræder Død som Følge af Ulykkestilfældet, skal Arbeidsgiveren udrede en bestemt Sum til den Tilskadekomnes Efterladte. Indtræder blivende Uførlighed (Invaliditet), skal Arbejdsgiveren ligeledes udrede en bestemt Sum, der kan, under visse Tilfælde der skal, omsættes til en Livrente for den Tilskadekomne. Denne sidste Bestemmelse er jeg ikke aldeles enig i. Jeg vilde ønske, at

Summen altid blev omsat til en Livrente. Den ved Loven fastsatte Forsikringssum, eventuelt Livrente, for blivende Uførlighed er ikke tilstrækkelig til Arbejderens tarvelige Underhold; men det vil heller ikke være rigtigt ene at paalægge Arbejdsgiveren denne. Det hele Samfund, det offentlige, bør mindst lige med ham bidrage sin Del — jfr. hvad ovenfor er sagt om paa visse Betingelser at yde alle Arbejdets Invalider offentlig Understøttelse.

Man indvender imod Loven, at det synes mindre retfærdigt at udsondre en Del Arbejdere og ved Lov ulykkesforsikre dem, medens en større Mængde Arbejdere holdes udenfor. Loven gælder jo væsentligt kun Industriens og enkelte med den ligestillede Virksomheders Arbejdere. Gaar man ind paa de ovenfor i denne Artikel af mig stillede Forslag, ville alle Arbejdere være forsikrede mod Ulykkestilfælde, der medføre stedsevarende Uførlighed. Hvad de øvrige Ulykkestilfælde angaar, da ligger Forsvaret for Loven deri, at de Virksomheder, der komme ind under Loven, ere særligt farlige, at der i selve den teknisk-mekaniske Del af Virksomheden ligger en Fare, som slet ikke er til Stede i andre Virksomheder som almindeligt Haandværk, Landbrug, Skovbrug eller i Tyendeforhold, at det derfor er naturligt, at Staten paalægger Arbejdsgiverne et ganske andet Ansvar i de første end i de sidste Virksomheder. To Virksomheder, Søfart og Fiskeri, maa ganske vist henregnes til de farlige, men kunde dog ikke sammenstilles med de under Loven faldende. Fiskerne arbejde her til Lands almindeligvis for egen Regning, og kunne saaledes ikke komme ind under Loven, det samme er delvis Tilfældet med den mindre Skibsfart. Naar nu hertil kommer, at Ulykker paa Søen langt hyppigere medføre Dødsfald og langt sjeldnere Arbejdsudygtighed end

Ulykker paa Landet, saa vil det vise sig naturligt at undtage Søfart og Fiskeri fra Loven, skønt Dampskibsfart efter Lovens Anlæg kunde komme ind under den. Det vil formentlig være det rigtigste i en særlig Lov at søge Forsikringsspørgsmaalet løst over for Sømænd og Fiskere, ialt Fald hvad Forsikring imod Dødsfald ved Ulykkestilfælde angaar. Det turde her vise sig fornødent, at det offentlige træder hjælpende til, især for at bevæge et Lejes Fiskere til, og gøre dem det muligt at forsikre sig kollektivt.

VI.

Beskyttelse og Toldlov.

Jeg kommer nu til de økonomiske Reformer, der tiltrænges. I de mindre gode Tider, i hvilke vi leve, er det naturligt, at de materielle Interesser gøre sig stærkt gældende. Hvad det imidlertid her kommer an paa er, at disse Interesser ikke blive det alt overveiende, saa at vi alle ende i det rene Madstræv. Menneskene leve ikke af Brød alene. Skellet mellem de politiske Partier bør aldrig, og vil heller ikke i Længden dannes af ensidige materielle Interesser, men af Ideerne og Principerne, af Synet paa Livet, paa Statsmag-

tens fornuftmæssige Ordning, paa politisk og personlig Frihed, paa den bedste Maade at forsvare sin Nationalitet og sit Fædreland. Det vilde være et Spild af Kræfter, om Agrarer og Industriens Mænd vilde danne særlige politiske Partier. Følgen vilde kun blive en Klassepolitik, der snart vilde gaa over til en Klassekamp, intet positivt Resultat bringe nogen af Parterne — som sandsynligvis vilde kunne holde hinanden Stangen —, men være fordærvelig for Land og Folk. Ad den Vej vilde de materielle Krav med Vold gøres til politiske (storpolitiske, som man ynder at udtrykke sig), medens Opgaven just maa være, at disse Krav fremmes af bægge Partier, baade af Venstre og Højre. Men dette vil kun kunne ske, naar saavel Agrarer som Industrimænd *inden for* de gamle Partiers Rammer virke for deres Interesser og fordre, at der tages Hensyn til dem. Saaledes kommer jeg til det Resultat, at det først fornødne for paa det økonomiske Omraade at komme fremad er, at By og Land maa enes. Reformer, der skulle ventes gennemførte, maa være saaledes, at de fremme hele Samfundets Tarv, hvoraf naturligvis følger, at baade By og Land maa opgive yderliggaaende Fordringer.

Lige siden Begyndelsen af 70erne har Toldrevisionen staaet paa Dagsordenen. Den ene Gang efter den anden fremførte Venstre sine Fordringer paa betydelig Nedgang baade af den finansielle Told og af Beskyttelsestolden. Det lykkedes dog ikke at faa noget gennemført. I lang Tid stod egenlig baade Venstre og Højre paa et moderat Frihandels-, om man vil, kan man ogsaa kalde det et moderat Beskyttelsesstandpunkt, om end Venstre gik betydeligt videre i sine Fordringer om Nedsættelse end Højre. Hvorfor Reformen strandede, var væsenligt Venstres Fordring om en meget stor Nedsættelse af Statens Indtægter af Tolden, uden eller

saa godt som uden Kompensation i andre Skattepaalæg, hvorpaa Regeringen selvfølgelig ikke kunde gaa ind. Som Tiden gik, og Frihandelsstromningen i Evropa gik over til sin Modsætning, en stærk protektionistisk Lovgivning i de fleste Fastlandsstater, havde denne Stromkæntring naturligvis ogsaa Indflydelse paa Anskuelserne herhjemme og dette gav sig Udtryk i Regeringsforslagene af 1889 og 1890, især i det sidste. De siden da førte resultatløse Forhandlinger have noksom vist, at det næppe er muligt under de forhaandenværende Omstændigheder at gennemføre en hel ny Toldlov, Folketingets Flertal har bestemt stillet sig paa det Standpunkt: ingen ny Beskyttelse, heller ikke for Landbruget, men en Nedsættelse paa Industriens Beskyttelse. Landstingets Flertal har derimod holdt paa den bestaaende Beskyttelse, ja, paa en Del Punkter forlangt forhøjet eller hel ny Beskyttelse. Der synes ingen Mulighed for Overenskomst. Saa nedsatte den forrige Regering sin Toldkommission, sammensat fra bægge de stridende Sider. Det kan jo ikke nægtes, at man i den kom hinanden i Møde paa mange og ret vigtige Punkter, men paa meget væsenlige Omraader, f. Eks. Tekstil- og Papirtolden, var man overordenlig langt fra Enighed. Der er ingen Grund til at gaa nærmere ind paa Kommissionens Betænkning. Den, ja selv dens delvise Enighed, er forsvunden i forrige Rigsdagssamlings Forhandlinger. Regeringen forelagde Kommissionsflertallets moderat beskyttelsesvenlige Forslag. Men under Forhandlingerne gik den daværende Finansminister ind paa et Kompromis med Folketingets Flertal, hvoraf fremgik et i Frihandelsretning ikke saa lidet ændret Forslag, der overgik til Landstinget uden der at naa til at blive behandlet. Dette Forslag er af den nuværende Regering uforandret forelagt Landstinget, og skønt Finansministeren vel ikke kan antages at føle sig

bundet ved dets Enkeltheder, saa røbede dog hans Udtalelse ved Forelæggelsen, at han i Hovedsagen var enig i det. Jeg vil ikke nægte, at jeg ikke finder mig tiltalt af dette Forslag. Selv om man turde gaa ud fra, at det ikke vil virke ødelæggende paa nogen Industri eller noget Haandværk, saa vil det dog paa mange Punkter virke generende og hæmmende paa Industri og Haandværks Trivsel, medens det paa den anden Side kun i ringe Grad ved sin Nedsættelse paa Beskyttelsen vil komme Konsumenterne til Gode. Den større Del af Nedsættelserne er for ringe hertil, og Fordelene vil gaa i Mellemhandlernes Lomme, Jeg tillader mig indtil videre at tvivle paa, at det vil lykkes at føre dette Forslag uskadt igennem Landstinget, og et protektionistisk Forslag kan ikke føres igennem Folketinget, saa det sandsynligste vil være, at vi ved Samlingens Slutning staa lige nær. Hvis dette nu ikke havde vidererækkende Følger, hvis Toldlovens Skæbne ikke vilde have Indflydelse paa Brændevinsforslaget, dette atter paa Indkomstskatten, og saa denne paa Skatteomdelingen, det vil sige, hvis Toldloven ikke stod i en, saa forekommer det mig, uløselig Forbindelse med hele den omfattende Skattereform, saa var dens Skæbne af mindre Betydning. Men nu forholder det sig just omvendt; den egenlig finansielle Del af Tolden samt Tolden paa Luksusvarer kan ikke skilles fra den store Reform. Se derfor forekommer det mig, at Byernes Repræsentanter og deres Venner maa, saalænge Landmændenes Flertal er frihandelsvenligt, rette deres Opmærksomhed og Bestræbelse paa at bevare den nuværende Beskyttelse i alt væsenligt uforandret og til den Ende enes med Landets Repræsentanter om en Toldreform, der indskrænker sig til Nedsættelse af den finansielle Told og nogen Forhøjelse af Luksustolden (i videre Forstand), og Landmændene maa kunne være tilfredse hermed; de ville op-

naa Nedsættelse paa Forbrugsartikler, som de bruge lige saa godt som Byerne, og de maa insse, at naar de fordre og med Rette fordre, at Byerne finde sig i Skatteomdelingen, som i større Maal vil være til deres end til disses Fordel, saa maa de opgive at gaa Byerne for nær paa Beskyttelsesomraadet.

Naar jeg da skal undersøge, hvilke Artikler det vil være naturligt og formaalstjenligt at frigive for Told, for at saavel Prodnktionen som Handel og Skibsfart kunne fremmes, og Foranstaltningen tillige blive en betydelig Lettelse for Konsumenterne (jfr. Højres Program af 26. Juni 1896), saa kommer jeg til følgende Resultat efter, saa godt som jeg har formaaet, at have gennemgaaet den gældende Toldlov, og de fire sidste Regeringsforslag:

1. *Kultolden* bør hæves. Dette vil være til Fordel for Industri, Skibsfart, Jærnbaner, Kommuner og for hele den store Befolkning, for hvem Kul er det vigtigste Brændselsmateriale, en virkelig Nødvendighedsgenstand. Vort Skovbrug bør ikke forsøge nogen Modstand mod denne Frigivelse, skønt det for Tiden arbejder under trykkende Forhold og stærkt lider under den svenske Konkurrence. Men vel kunde Skovbruget forlange, at der sattes en Stopper for toldfri Indførsel af Gavntræ under Navn af Brænde, tværtimod Toldlovens Mening, saaledes som ogsaa af Regeringen foreslaaet.

2. *Salttolden* bør hæves, dog at man bevarer en lille Beskyttelse for Raffinaderierne. Salt er jo en absolut Nødvendighed for ethvert Menneske; alle trænge i fast lige Grad til det. En Saltskat virker derfor næsten som en Kopskat.

3. *Stenolie.* I vort Klima er kunstigt Lys lige saa nødvendigt som kunstig Varme, og Stenolie er efterhaanden bleven den billigste og mest almindelig udbredte Belysningsvædske. Det er derfor rigtigt at give den fri for al Told.

Den er i langt større Maal en for alle fornøden Vare end de toldbeskattede Nydelsesmidler som Kaffe, Te, Chokolade m. v., hvilke ere meget gode Skatteobjekter, som der ikke er tilstrækkelig Grund til at fritage for Told.

4. *Skibstolden* hæves; men da dette vilde være uretfærdigt imod det danske Skibsbyggeri, der maa svare Told af Jærn Træ m. v., naar det skete uden videre, bør det bestemmes (jfr. Regeringsforslaget), at Toldbestyrelsen skal være bemyndiget til at tilstaa Afskrivning i Kreditoplaget for Materialier, der anvendes til Reparation af Skibe, samt til at tilstaa ved Nybygninger af Skibe for brugte toldpligtige Materialier en Godtgørelse af indtil 2 pCt. af Skibets Salgsværdi. — Ogsaa for Garn af vegetabilske Stoffer, der anvendes af Fiskeribefolkningen til Forfærdigelse af Fiskenet til eget Brug, er der god Grund til at tilstaa en lignende Afskrivning i Kreditoplaget og Tilbagebetaling af erlagt Told.

5. *Metaller.* Det vil være af stor Betydning for vor Jærnindustri og for vort Skibsbyggeri, at de groveste Jærnvarer gives fri for Told. Imidlertid kan dette ikke lade sig gøre alene ved at bestemme, at et Par hidtil toldpligtige Positioner gøres toldfri; der maa en Omordning til paa dette Punkt af den gældende Tarif. Som et Forsøg paa en saadan skal jeg henstille: Varer under Pos. Nr. 169, 170, 171 og 173 indordnes i følgende nye Positioner: a — fri, de under Pos. Nr. 169 og 170 hørende Varer (Baand- og Stangjærn m. m., Plader og Blik), forsaavidt de ikke ere forsynede med borede eller lokkede Huller, samt raa Traad (ikke indspunden eller omvunden), der nu hører under Pos. Nr. 171, og endvidere de nu under Pos. Nr. 173 hørende trukne Rør. b — 0,75 Øre for 1 Pd., de nu under Pos. Nr. 169 og 170 hørende Varer, for saa vidt de ere forsynede med borede eller lokkede Huller. c — 1,50 Øre pr. 1 Pd.

De nu under Pos. Nr. 171 hørende Varer, undtagen al Traad, samt de nu under Pos. Nr. 173 hørende groveste smedede Genstande med Undtagelse af trukne Rør. d — 2 Øre for 1 Pd. De nu under Pos. Nr. 171 hørende Traad, undtagen de under a opførte, samt det nu under Pos. Nr. 173 hørende grove Støbegods — af Pos. Nr. 175 udskilles og indgaa toldfrit Plader og Blik, Stænger og Bolte, Lodder samt raa trukne Rør, for saa vidt disse Varer ere af Bly, Tin eller Zink. De øvrige Varer under Pos. sættes til en Told af 2 Øre for 1 Pd.

6. *Gummi og Harpiks.* Frit bør indgaa Beg, Terpentin og øvrige Varer under Position Nr. 84, samt Gummisubstitut, endvidere al Slags Tjære og tjæreagtige Destillater af Træ, al raa Harpiks og Gummi for saa vidt ikke flydende eller opløst — af Hensyn baade til Industrien og til det almindelige Forbrug. Som Følge heraf maa færdige Gummivarer taale en rimelig Nedsættelse af den nuværende Told.

7. Som Varer, der bør indgaa toldfrit, maa endnu nævnes: *raa Is, Garnaffald, knust Glas, Ben og Tænder, Sennepsfrø, Filt* til Skibsforhudning eller Tagbedækning m. v. (efter Pos. Nr. 127), *Kokosgarn, Salpeter, Kilisalpeter, flydende Syrer* (efter Pos. Nr. 236), *Mølle- og Kværnsten, Tran,* m. v. (efter Pos. Nr. 245), *Vadskesvampe.* Saavel Produktion som Konsum vil heraf have ikke saa liden Fordel. Disse Varer ere ogsaa efter Reg. Forslag toldfri.

8. Endelig vil jeg foreslaa, at alle ikke tidligere til Kronemønt ændrede Toldsatser omsættes saaledes, at der

for hver Rigsdaler sættes 2 Kr.
— — 48 Skilling — 1 —
— — 24 — — 50 Øre
— — 12 — — 25 —

og at der for hvert Beløb mindre end 12 Skilling sættes det dobbelte i Ører (f. Eks. 32 Skilling = 66 Øre). Herigennem fremkommer en lille, men paa mange Punkter regulerende Nedsættelse.

Statskassens Tab ved de ovenfor foreslaaede Toldnedsættelser vil udgøre godt og vel $4^1/_2$ Mill. Kr. Herfor maa der selvfølgelig i alt Fald en delvis Kompensation, og naturligt søger man den først gennem Toldforhøjelser paa Luksusvarer eller saadanne almindelige Forbrugsgenstande, der nærme sig dette Begreb. Tanken henledes da paa Vin; men Hensyn til Udlandet, til de vinproducerende Lande, som vi risikere ville tage Represalier, om vi altfor meget forhøjede Vintolden, bevirker, at en betydelig Forhøjelse paa denne Vare er udelukket; allerhøjst tør vi formentlig gaa til den af Toldkommissionens Flertal og af Regeringen i Fjor foreslaaede Vintold. Dernæst frembyder Tobakken sig; den er et udmærket Skatteobjekt, der meget godt kan bære den i Regeringsforslaget indeholdte Forhøjelse. Det samme gælder Tolden paa Silkevarer: kun maa jeg gøre opmærksom paa, at af Hensyn til forskellige Haandværk bør Tolden paa Silkegarn ikke forhøjes, og at af Silkevaretoldens Forhøjelse maa følge, at hel- eller halvuldne Dameoverstykker med Silkebesætning maa udskilles af Klædningstolden og sættes til en Told af ca. 3 Kr. pr. 1 Pd. — Frugter og Krydderier samt Te kunne vel taale en rimelig ikke alt for stor Forhøjelse. — Endelig bør Tolden paa Galanterivarer og med dem i Klasse staaende Varer (Pos. Nr. 16, 24, 28 76, 82, 111, 129, 131, 168, 177, 195, 196, 201, 215, 225, 252, 257, 270) faa en lille Forhøjelse til 35 Øre pr. 1 Pd. Dog burde vistnok Arbejder i Guld og Sølv, slebne og skaarne Ædelstene, samt Billedskærer- og Drejerarbejde af Elfenben eller anden Tand, Perlemor, Rav og Skildpadde sættes til en

betydelig højere Told. Gennem de her fremhævede Toldforhøjelser kan det antages, at Tabet for Statskassen ved Toldreformen vil synke til ca. $2^1/_2$ Mill. Kr. Spiritustolden, Told af Eddike, Ekstrakter, Essenser og Ætere maa afhænge af, hvor høj Brændevinsafgiften sættes.

At en Toldreform, som den her foreslaaede, berører Beskyttelsen paa enkelte Punkter, kan ikke benægtes, og kan ikke undgaas. Forudsat imidlertid, at man kan blive enig om den egenlig finansielle Side af Sagen, nærer jeg ingen Tvivl om, at man ogsaa nok bliver enig om disse mindre Forrykkelser i Beskyttelsen. — Som fromme Ønsker, mere kunne de under de oven angivne *Forudsætninger* vel næppe blive, vil jeg fremføre tre Punkter paa Toldloven: For det første at lægge Told paa fine Havesager (som afskaarne Blomster, Asparges, Blomkaal m. a.), som vilde være af stor Betydning for Gartnere og mindre Havedyrkere, og disse Varer ere jo rene Luksusvarer; — dernæst at henføre Bøger etc. med dansk Tekst, naar de indføres til Forhandling, indbundne til Pos. Nr. 194 (16 Øre pr. 1 Pd.), uindbundne til Pos. Nr. 191 (5 Øre pr. 1 Pd.), hvilket vilde være til Gavn for Bogbindere og Bogtrykkere, og i og for sig naturligt; — endelig at lade naadlet Arbejde til Fodtøj betale samme Told som dette, hvad kun vilde være en simpel Retfærdighedshandling overfor Skomageren.

Mange ville maaske undre sig over, at jeg og mange andre her til Lands ikke saa lidet have modificeret vore Anskuelser om Beskyttelsen. Dette er imidlertid naturligt begrundet, dels i den i vore Nabolande Sverrig og Tyskland overhaandtagende stærke Beskyttelse, der nu ogsaa tager Fodfæste i Norge, dels i det i hvert Fald tvivlsomme i, om England, vort Hovedmarked for vore Landbrugsprodukter, vedblivende vil blive holdt aabent for os, og dels endelig i

den stærke Fart, der er kommet i vor hjemlige Industri i den sidste halve eller hele Snes Aar. Det er jo indlysende, at hvad der i denne Tid er vokset op i Læ og Ly af Beskyttelsen, har et retfærdigt Krav pea ikke at lægges øde. Store Kapitaler ere bundne i den opvoksende Industri, en voksende Befolkning er knyttet i hele sin Eksistens til den, her maa nødvendigvis handles meget varligt. Hvad man lige overfor en svag industriel Udvikling med god Samvittighed kunde have fastsat i Aaret 1870 eller nærmest paafølgende Aar, det kan det slet ikke gaa an nu 25 Aar efter under de forandrede Forhold at vedtage.

Englands tvivlsomme Stilling maa ogsaa gøre os meget betænkelige. Indskrænkes eller hæmmes det engelske Marked for os, er vort eneste Haab jo øjensynligt et saa stort og saa økonomisk velstillet Hjemmemarked som muligt. Og vil man sige, der ingen Fare er, saa skal man dog ikke være altfor sikker. Englands Verdensmagt staar næppe paa aldeles faste Fødder. En Erobring af England som i Svend Tveskægs og Knud den Stores eller i Vilhelm Erobrerens Dage behøve Englænderne vist ikke at frygte; men noget andet er en Ødelæggelse af Handelen og en Løsrivning af Kolonierne. Og særlig kan man maaske have Grund til at frygte for, at Kolonierne selv under visse Eventualiteter kunde faa Lyst til at overskære det temmelig løse Baand, der knytter dem til Moderlandet. At gøre dette Baand sejere og stærkere gennem en økonomisk Union er derfor en naturlig Tanke. Den nuværende engelske Kolonialminister Chamberlains Plan gaar nu ud paa, at England som hidtil holder sig aabent uden Toldpaalæg for Koloniernes Indførsel af Landbrugsprodukter: Korn, Smør, Kød, Æg osv., men rejser Toldmure mod alle fremmede Staters Indførsel af

disse Varer, og at saa Kolonierne til Gengæld tillader fri Indforsel af engelske Industrivarer, men belægger fremmed Indforsel med Told.

Kan dette gennemføres, og faar det Tid at fæstne sig, saa vil Maalet ogsaa naas, og en imponerende Verdensmagt vil fremstaa, som ikke let vil rokkes selv under forenede Angreb fra andre Stormagters Side. De engelske besiddende Klasser maa antages i det hele at være Venner af denne Plan; thi Landmændere tør haabe paa en Stigen af Landbrugsprodukternes Pris, de industrielle paa at komme til at beherske Kolonimarkedet, og Handelsmændene, at Englands Handel paa Kolonierne vil med Udelukkelse af fremmede tage et saadant Opsving, at det tvivlsomme Tab, der vil lides gennem Tolden paa Landbrugsprodukter, mangefold vil oprettes. Men Planen vil heldigvis ogsaa have Modstandere. Den af sine Hænders Arbejde levende Del af Befolkningen og mange med den vil ikke synes om at faa sine Levnedsmidler fordyrede. Det liberale Parti vil af den Grund rimeligvis modsætte sig Tanken. Det konservative Parti vil maaske ogsaa komme til at bidrage til, at Planen strander. De ultrakonservative synes nemlig i England som saa ofte andet Steds ikke at kunne se ud over deres Næsetip, ikke se overlegent paa noget, og ere i Færd med at styrte Chamberlain, hvis i indre Forhold temmelig radikale Politik de ryste for. Men det bedste Haab maa vi andre sætte til den Modstand, som Planen vil vække i Kolonierne. Det vil ikke være let at faa alle under een Hat. Nogle af Kolonierne føre nærmest en Frihandelspolitik, andre og vel de fleste ere afgjort protektionistiske. For disse sidste vil det være vanskeligt, ja, maaske næsten umuligt at aabne deres Porte paa vid Gab for den engelske Indførsel.

Men ville vi nu have saa meget at frygte af dette Projekts Gennemførelse? Hvis Kolonierne ikke kunne forsyne England med det fornødne, maa England jo modtage vore Produkter og selv betale Tolden. Men Sandsynligheden vil dog være den, at Kolonierne paa Grund af den frie Indførsel ville kunne undersælge os og trykke Priserne, saa at, selv om vore Produkter endnu kunne finde deres Marked i England, saa vil det blive til daarligere og daarligere Priser; Tolden vil for en stor Del kastes over paa os.

Det er ikke saa underligt, at der hos mange Landmænd er vaagnet en Frygt for Fremtiden, og at de mene, at Frelsen skal søges ad samme Vej, den søges i Sverrig, Tyskland og Frankrig. Jeg gør mig ikke til Talsmand for en Landbrugsbeskyttelse, jeg vilde ønske, at vi kunde komme ud over den nuværende Krise uden en saadan, men jeg kan ikke være blind for, at mange Tegn tyde paa en Strømkæntring i denne Retning. Forlanger Flertallet af Landmændene en Gang Beskyttelse, saa ville de upaatvivleligt faa den; men saa kommer det an paa, at vi ikke gaa til Yderlighed. Det forekommer mig *derfor* klogt at tage Spørgsmaalet op til Overvejelse ogsaa fra deres Side, der staar tvivlende eller endog som Modstandere. Jeg maa dog her lade Spørgsmaalet ligge; det vilde føre mig for langt ud over den Grænse, jeg ved disse Artikler har sat mig, om jeg vilde gaa ind paa *en nærmere* Behandling af det. Jeg skal kun antyde, at jeg kunde tænke mig en klækkelig Told paa Heste, en lav Hvedetold med tilhørende passende lidt højere Told paa Hvedemel, en Nedsættelse af Roesukkerafgiften, hvorved Beskyttelsen, uden at Sukkeret fordyredes, forhøjedes noget — men saa moderat og forsigtigt maatte man gaa frem, at man ikke risikerede en ufornuftig Udvidelse af Hvedearealet eller en Udvidelse af Sukkerindustrien, der kunde lade befrygte

et Krach. Derimod burde der ikke være Tale om Told paa de andre Kornsorter eller paa Foderstoffer, lige saa lidt som paa Smør, Margarine, Flæsk, Æg. Saaledes vilde man undgaa en Reaktion i Landbruget, saa at det fra intensivt, fra at lægge Hovedvægten paa en Frembringelse af Kød, Smør og Flæsk, vendte tilbage til at lægge Hovedvægten paa Kornproduktion og Kornsalg som i gamle Dage.

Tilbage stod Kød- (og Mælke-) Produktionen af Hornkvæg og Faar. Det er nu indlysende nok, at en Beskyttelse af Hvede- og Sukkerroedyrkning vilde føre en Beskyttelse af Kødproduktionen med sig. Men hvorledes — gennem Told — gennem stærke Baand paa Indførselen af Sundhedshensyn — gennem Understøttelse fra Statens Side af Eksporten — eller gennem noget af alt? Disse Spørgsmaal maa nøje drøftes, Producenters og Konsumenters Interesser afvejes imod hinanden, og Agitatorerne for en Landbrugsbeskyttelse gjorde vel i at lade deres Tanker just paa dette meget vanskelige Omraade komme klart frem til Overvejelse og Diskussion.

VII.

Næringslovgivningen.

Næringsloven af 29. Dec. 1857 brød afgørende og fuldstændigt med det gamle Lavssystem, den indførte i det væsenlige fuldkommen Næringsfrihed. Dette skete meget imod de næringsdrivendes, særligt Haandværkerstandens, Ønske.

Man frygtede for, at Fuskeriet skulde tage Overhaand indenfor Haandværket; man var imod en Opløsning af det gamle Forhold mellem Mestre og Svende; man var bange for Storindustrien: og Købstæderne frygtede for, at Købstadsprivilegiernes Ophævelse eller i alt Fald Indskrænkning skulde trykke Byerne, ja, maaske ødelægge mange af de mindre.

Tiden har vist, at paa mange Punkter var Frygten overdreven, paa andre begrundet nok; men først og fremmest har Tidens stærke industrielle Udvikling ført med sig, at al Tanke om at skrue os tilbage til Tiden før 1857 er ørkesløs. Men dermed være ikke sagt, at Loven af 57 ikke er gaaet for vidt, at den ikke trænger til en Revision just henset til hele den Udvikling, der siden da er foregaaet. Der er dog i denne Sammenhæng Anledning til at fremhæve, at den uforsvarlige Begunstigelse paa det kommunale Skatteomraade af Aktieselskaber og Storhandelen med deres over hele Landet spredte Filialer, hvorover Købstæderne og de næringsdrivende med Grund klage, er en Følge af den ved Lov af 11. Febr. 1863 om den kommunale Beskatning i Købstæderne ved dens § 17 foretagne Bortfejning af al Næringsskat, men ingenlunde kan lægges Loven af 1857 til Last. Bort fra denne Lovs Grundsætninger komme vi ikke; men de Modifikationer, der formentlig bør foretages i den og i hele den øvrige Næringslovgivning i videre Forstand, skal jeg nu gaa over til at omtale.

Haandværket er ingenlunde gaaet tilbage siden 1857; tværtimod, tør det vel siges, vore Haandværkeres Dygtighed er stegen. Igennem de tekniske Skoler, der med offenlig Understøttelse ere oprettede rundt om i Købstæderne, og særligt gennem teknisk Selskabs Skole i København, har man lettet og fremmet den unge Haandværkers Uddannelse. Ad

denne Vej bør man gaa videre; ogsaa egenlige Fagskoler er der god Grund til at understøtte fra Statens Side. Haandværkets, navnlig Kunsthaandværkets, Udvikling tilstræbes gennem det nye Kunstindustrimusæum, der forhaabenlig vil faa en stor Betydning for vore Haandværkere. Men her maa jeg gentage, hvad jeg tidligere mere end en Gang har gjort opmærksom paa, at nemlig den nuværende Ordning af Forholdet mellem teknisk Selskabs Skole og Kunstakademiet er meget uheldig. Jeg forstaar ikke Kunstakademiets seje Fastholden ved det bestaaende, endmindre at Indenrigsministeriet ikke paa teknisk Skoles og Haandværkets Vegne søger Forholdet forandret. Hvad der tiltrænges er Ophævelsen af Kunstakademiets saakaldte Forberedelsesklasse, der tillige tjener som afsluttende Klasse for teknisk Selskabs Skole, og Henlæggelsen af denne Klasses Undervisning til nævnte Skole. De unge vordende Haandværkere fristes ved at komme ind paa Akademiet til i Stedet for at blive dygtige Haandværkere, særligt maaske paa Kunstindustriens Omraade, at blive — for manges Vedkommende — middelmaadige Kunstnere. Dette er i og for sig en Ulykke for de unge Mennesker selv, men tillige selvfølgelig til stor Skade for Samfundet. Teknisk Selskabs Skole vilde ved den foreslaaede ændrede Ordning opnaa, hvad der for den er af afgørende Betydning, selv at kunne afslutte sine Elevers tekniske Uddannelse, og Kunstakademiet kunde, fritaget for sine tvungne Elever, hellige hele sin Tid til Kunsten og de unge Kunstneres Uddannelse. — Til Fordel for Haandværk og Industri bør der søges oprettet et egentligt Industrimusæum forbundet med et Oplysningskontor, hvor alle Haandværkere og Industridrivende kunne henvende sig om Oplysninger deres Fag vedrørende, som nye Maskiner, nye Fremgangsmaader osv. Musæet skulde nærmest være et Redskabs- og

Maskinmusæum (Modeller), og Oplysningskontoret sætte sig i Forbindelse med fremmede Anstalter af lignende Art. Naturligt vilde det være, om en saadan Anstalt oprettedes ved privat Initiativ og for private Midler, men fik en rundelig Understøttelse af Staten. — En industriel Kreditforening er jo endelig tilladt oprettet. Betingelserne ere meget strænge, vistnok strængere end nødvendigt, men forhaabentligt vil det alligevel vise sig muligt at føre en saadan Forening, der vil være af megen stor Betydning for Industrien, for al Fabrikvirksomhed, ud i Livet. Skulde for store Ulemper vise sig, tør man vel ogsaa forvente dem rettede ved en ny Lov.

Man kan mene, at man i 1857 ikke gjorde rigtigt i at sønderbryde de gamle Lav uden at sætte anden Organisation i Steden; men det har kun lidt at betyde nu. Den muligvis begaaede Fejl *kan ikke* redresseres nu. Man kan indføre tvungne Fagprøver (Svendeprøver), men Organisation følger ikke heraf. Der er i Haandværkerstanden en stærk Tro paa, at saadanne tvungne Prøver vil være til Gavn; der menes, at de vil hæve Standens Niveau baade fagligt og økonomisk ved at holde Fuskere borte. Man gør med Rette opmærksom paa det unaturlige i, at Lærlingeloven af 30. Marts 1889, der dog tilsigter at fremme unge Menneskers Oplærelse i Haandværksfagene, tillader Personer, som ikke selv have godtgjort deres Dygtighed i de paagældende Fag, at befatte sig med saadan Oplærelse. Da jeg nu paa den anden Side ikke kan indse, at Indførelsen af disse tvungne Fagprøver vil skade andre Samfundsklasser, saa bør man dog vistnok gøre Forsøget med deres Indførelse. Imidlertid mener jeg, lige over for Regeringsforslaget, at de Fag, i hvilke Prøver forlanges, maa bestemt angives i Loven, og ikke gøres afhængige af indenrigsministeriel Resolution.

At indføre tvungne Organisationer, det være sig af Mestre og Svende hver for sig eller af Mestre og Svende i Forening, kan der aldrig være Tale om. Den frie Ret til Association maa hævdes. Men heraf følger atter, at Forsøg paa gennem særlige Begunstigelser at virke hen til frivillige Organisationers Dannelse ikke vilde have meget paa sig. Thi efter dansk Ret har enhver Forening, der forøvrigt er lovlig, i alt væsentligt samme Ret som en Person, saa at det næppe vil være muligt at udfinde Begunstigelser, der kunne bruges til at danne Organisationer ordnede paa bestemt i Loven fastsat Maade og under offentligt Tilsyn. Al Organisation maa derfor overlades til det private Initiativ — paa den ene Side Fagforeninger, paa den anden Side Mesterforeninger. — Der har flere Gange i Rigsdagen foreligget Forslag (oprindeligt stillet af Direktør Bramsen) om Oprettelsen af Arbejdsretter og Enighedskamre til Udjævning af opstaaede Konflikter mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. Det vil være at haabe, at et saadant eller lignende Forslag snart maa føres igennem. Der ødelægges saa store Værdier ved Strikerne, og disse medføre saa megen Elendighed, at der fra Lovgivningens Side bør gøres noget for om muligt at undgaa dem, eller, da dette naturligvis ikke helt kan ske, at indskrænke dem saa meget som muligt. Komme saadanne Arbejdsretter og Enighedskamre i Virksomhed, ville de efter al Sandsynlighed vel ikke direkte, men indirekte fremgaa af Organisationerne — Arbejdernes som Mestrenes — og derigennem styrke disse.

Den i Næringskommissionens Betænkning og i Regeringsforslaget foreslaaede Indskrænkning af Ret til Omforsel af Varer og til Prøvehandel, af Ret til Afholdelse af frivillige Avktioner, samt af Døds- og Fallitboers Ret til en Forretnings Fortsættelse, synes tilraadelig især af Hensyn til de

mindre Bedrifter. — Ogsaa Forbudet mod at forbinde Marskandiserhandel (Handel med brugte Sager) med anden bunden Næring er berettiget, da det har vist sig, at denne Handel ofte er bleven et Afløb for sletteste Haandværksarbejde.

Det saakaldte Læbælte, som den gældende Lovgivning yder Købstæderne, er af dobbelt Art, dels gælder det i een Mils Afstand for Haandværkets, dels i $1^1/_2$ Mils Afstand for Handelens Vedkommende. Haandværkslæbæltet yder Købstaden en effektiv Beskyttelse og bør bibeholdes i samme Udstrækning som nu. Næringskommissionen har i sin Tid foreslaaet at udvide Bestemmelsen, saa at den ogsaa kom til at gælde Fabriksvirksomhed. Det vilde imidlertid være at belægge store Dele af Landet med en Slags industriel Interdikt, som vi ikke engang kendte noget til under den gamle Næringslovgivning før 1857. Købstæderne ville meget ofte mangle Betingelserne for at udnytte et saaledes kunstigt skabt Monopol, enten Raamaterialets umiddelbare Nærhed (f. Eks. Leret til Teglværker), eller den naturlige Drivkraft (et Vandløb f. Eks.), eller undertiden en let Adgang til Udførsel (heldigt beliggende Havn). Man kan nu engang ikke gøre de naturlige Betingelser for Haandværk og Fabriksvirksomhed aldeles lige. Om jeg ikke fejler har man ogsaa senere under Behandlingen af Regeringens Næringslov frafaldet denne Fordring.

Ogsaa Handelslæbæltet yder Købstæderne nogen Beskyttelse; men nægtes kan det ikke, at den Udvikling, som Forbrugsforeningerne have taget her i Landet i den sidste Snes Aar eller mere, har gjort Læbæltet til Dels illusorisk. En Forbrugsforening, der driver Næring, maa naturligvis være Næriugslovens Bestemmelser underkastede, baade hvad Næringsadkomst og hvad Afstandsbestemmelse angaar; men

de allerfleste Forbrugsforeninger drive ikke Næring, erkende i hvert Fald ikke, at de gøre det. Man kan og bør søge at indføre saa tydelige og klare Lovregler som muligt i dette Forhold; men ud herover vil det vistnok være aldeles haabløst at forsøge paa at bevæge Folketinget til at gaa. Til en saadan Klargørelse af Forholdet maa formentlig henregnes den ene af de af Næringskommissionen foreslaaede Bestemmelser, nemlig at Bestyreren af egentlige Forbrugsforeninger ikke maa drive Handel eller noget Næringsbrug. Hertil maa ogsaa regnes Bestemmelser, der kunne hindre Forbrugsforeningerne i at synke ned til at blive en Slags Smugkroer. — Jeg har tidligere under Næringslovens Behandling i Rigsdagen henstillet til Købstædernes Overvejelse, om det ikke vilde være i deres Interesse at stræbe hen til selv at kunne udnytte Læbæltet og til den Ende fremkomme med Forslag til Bestemmelse om, at Adkomst til Købmandshandel paa Landet ikke maa gives inden for en Afstand af $1^1/_2$ Mil fra nærmeste Købstad undtagen til i denne bosiddende Købmænd, der i Købstaden drive en selvstændig Næring. Ad denne Vei vilde, forekommer det mig, den driftige Købmand meget vel kunne optage Konkurrencen med Forbrugsforeningerne i Læbæltet, ja, sandsynligvis langt ud over det.

Jeg har allerede i den forudgaaende Artikel bemærket, at Klagerne over, at Aktieselskaber og udenfor Kommunen boende Handlende, som i den drive Næring, ved den nugældende kommunale Skatteordning begunstiges paa Kommunens egne næringsdrivendes Bekostning, ere berettigede, og at en Forandring heri bør ske. Man kan gaa den Vej gennem Paalæg af en egenlig Næringsskat at udjævne Uligheden, og paa en Maade kan dette synes det nærmeste; men dels vil man umuligt herigennem naa til virkelig

retfærdige Resultater; thi Vilkaarligheden vil komme til at spille en ret afgørende Rolle; dels vil en saadan Næringsskat formentlig vanskeliggøre en gennemgribende Omordning af de kommunale Skatter med en mellemkommunal Skattefordeling til Forudsætning. Den mellemkommunale Skattefordeling har jo længe staaet paa Dagsordenen. I de sidste Par Aar synes man at have opgivet den. Jeg kan imidlertid ikke slippe Haabet om dens Gennemførelse ad den ene eller den anden Vej; thi kun gennem den vil det, saa vidt jeg ser, være muligt at naa til en Fiksering af de faste Ejendomsskatter, og dette er et Retfærdighedens Maal, hvorefter man bør stræbe. Paa den anden Side bør Kommunernes, og det vil væsenligt sige Købstadkommunernes, Fordring om, at Aktieselskabers og Storhandelens Filialer sættes i tilbørlig Skat, ikke sættes til Side og vente maaske i aarevis paa en mulig mellemkommunal Skatteordnings Indførelse; men Opgaven maa være den: *at tilfredsstille disse Fordringer uden at lægge Sten i Vejen for den videregaaende Reform.* Jeg vil i Tilslutning til det i Samlingen 1893—94 af Folketinget vedtagne Lovforslag om den personlige Kommuneskat i Henhold til et Udvalgs Indstilling, hvoraf ogsaa jeg var Medlem, foreslaa nedenstaaende Ordning:

a. Aktieselskaber, der drive bunden Næring, undtagen dog Skibsfart, Jærnbane-, Sporvejs- og Telefondrift samt Forsikringsvirksomhed, ligeledes Filialer ɔ: under særskilt Bestyrelse staaende Forretningsafdelinger, behandles som selvstændige skattepligtige Personer og sættes i Skat som saadanne og det uden Hensyn til, om Filialerne ere Afdelinger af en Enkeltmandsforretning eller af et Aktieselskab. Det samme gælder om Agenturer for udenlandske Forsikringsforetagender. Natur-

ligvis maa der om disse sidste træffes særlige Regler for deres Skatteindtægtsansættelse.

b. Juridiske Personer ɔ: Stiftelser m. v., (Besiddere af Len, Stamhuse og Fideikommiser regnes dog i Skatteforhold som Ejere), betale *personlig* Kommuneskat af de i en Kommune liggende dem tilhørende Ejendommes Indtægt, eller af andre faste fra Kommunen stammende Indtægter, eller af Næringsdrift i Kommunen. Ogsaa Staten betaler personlig Kommuneskat af Indtægter hidrørende fra Landejendomme, Skove, Tiender, Jordskyld, Arvefæsteafgifter eller Fabriksdrift. — Velgorende Stiftelser kan Kommunalbestyrelsen fritage for Skatten.

c. De under a. og b. nævnte skattepligtige betale deres personlige Kommuneskat efter Kommunens Gennemsnitsskatteprocent. Procentens Beregning maa der opstilles faste Regler for. I Udvalget havde vi i sin Tid foreslaaet følgende Bestemmelse, som vedtoges af Folketinget: „Paa Skatteligningen skal der i en særegen Rubrik anføres de Beløb, hvortil Ligningsmyndigheden anslaar de skattepligtiges Nettoindtægt i det Skatteaaret forudgaaende Kalenderaar, altsaa uden Forhøjelse eller Nedsættelse af noget Hensyn. Af Forholdstallet mellem Hovedsummen af disse Beløb og den samlede paa de saaledes opførte skattepligtige paalignede personlige Skat beregnes Kommunens Skatteprocent“.

d. Aktieselskaber, som ikke komme ind under Bestemmelsen i a., svare en Kommuneskat af 2 pCt. af deres Nettoindtægt. Ogsaa gensidige Forsikringsselskaber ere skattepligtige, naar de overtage Forsikringer uden gensidigt Ansvar, eller opsamle Reserver ud over 200.000 Kr., forsaavidt de ikke ere oprettede i Henhold til Lov og Forordning, eller ere ministerielt Tilsyn underkastede. — Skattepligten paa-

hviler endvidere Forbrugs- og Produktionsforeninger samt andre kooperative Foreninger, for saa vidt de drive Næring.

e. For saa vidt et Aktieselskab drager Indtægt af Næring, fast Ejendom, Tiender m. v. fra en fremmed Kommune (dog ikke medregnet den Indtægt, der faas gennem selvstændige Filialer) deles den Skat, hvortil det er ansat, mellem de indtægtsgivende Kommuner paa den Maade, at Opholdskommunen forlods faar 10 pCt., og at Resten deles mellem Opholdskommunen og de andre Kommuner saaledes, at for Forsikringsforetagender sker Fordelingen efter Bruttoindtægten i hver af de paagældende Kommuner, for alle andre Foretagender i Forhold til Lønningssummerne udbetalte til Personer beskæftigede ved den Del af det hele Foretagende, som begrunder Skattepligt til den enkelte Kommune. Skatten sættes af Opholdskommunen. Som saadan regnes den Kommune, hvor Hovedkontoret findes. — Jærnbanedrift og Dampskibsfart medfører kun Skattepligt til de Kommuner, hvor Hovedkontor, Ekspeditionskontor eller Station findes.

En Ordning som den ovenfor foreslaaede forekommer mig at tilfredsstille vel ikke alle, men dog de væsentligste af Købstædernes Skattekrav. Tilbage staar Spørgsmaalet om den uden for sin Næringskommune boende enkelte Persons Skattepligt til Næringskommunen. Det vil næppe være muligt at faa dette Spørgsmaal løst ensidigt ved Paalæg af en Næringsskat; thi en saadan tror jeg ikke kan eller bør gennemføres for Landkommunernes Vedkommende. Først ved en mellemkommunal Skatteordning vil Løsningen naas.

VIII.

Skatteomlægningen og Hartkornsskatternes Fiksering.

Under Skattelovens Forhandling i Landstinget gjorde Højres Fører, Ekscell. Estrup gældende, at det var af en ganske anden Betydning for Hartkornsbrugerne at opnaa en Fiksering af de kommunale Hartkornsskatter, end gennem Skatteomlægningen at opnaa en mindre Nedsættelse i disse Skatter. Heri maa man selvfølgelig give ham Ret; under den stadige Stigen af de kommunale Skatter, som er sandsynlig, vil det kun vare en vis, maaske ikke meget lang Tid efter Skatteomlægningen, inden Hartkornet vil være ligesaa bebyrdet, som det er nu. Hvis Valget altsaa var: enten en mindre Nedsættelse, der kun vil mærkes i et vist Tidsrum, eller en Fiksering uden Nedsættelse, maatte man vælge det sidste, som det i Længden fordelagtigste. Men saaledes staar Valget ikke, og kan det ikke staa. Skatteomlægningen kan foretages, naar som helst Rigsdagen og Regeringen blive enige om den nye Skat, som Statskassen maa have i Kompensation for Opgivelsen af en Del af Grundskatterne. Det vil have sin Vanskelighed at blive enige, vil man sige, ja selvfølgeligt; men Vanskeligheden er væsentlig set af subjektiv Art. Skønt Estrups Modstand fremgaar det tydeligt af Landstingets Forhandlinger, at Flertallet er vundet for Indkomstskatten under den stiltiende Forudsætning, at Folketinget gaar ind paa en klækkelig Forhøjelse af Brændevinsskatten. Det afgørende vil være, at det Flertal i Folketinget, som fordrer Skatteomlægningen (med den heraf følgende Indkomstskat), lærer at indse, at dette kun han opnaas ved at give efter paa Brændevinsspørgsmaalet. Enigheden kommer

næppe i Aar; men ad Aare turde Sagen stille sig anderledes. Derimod ere Vanskelighederne, der fremkomme, naar Hartkornsskatten skal fikseres, af en hel anden, mere objektiv Art; de ligge ikke saa meget i Uenighed om Maalet, som deri, at Vejen, der fører derhen, er ubanet, fuld af Hindringer, der maa ryddes, og en af de største — Spørgsmaalet om Prioritetsrentens Beskatning — ikke endnu er tilstrækkelig undersøgt.

Fikseringen staar i en nøje, ja uløselig Forbindelse med en Omordning af hele vort kommunale Skattevæsen og Indførelsen af en mellemkommunal Skattefordeling. Vi maa jo tage Lære af Erfaringerne fra Købstæderne om Virkningerne af Loven af 1867. Ved denne Lov ophævede man Næringsskatten, fikserede Grundskatterne, og lagde for Resten alt over paa Formue og Lejlighed. De højst uheldige Følger, som denne Lov har haft, og som man nu har sin Hyre med at komme bort fra, har jeg omtalt i et tidligere Afsnit, og skal ikke her vende tilbage til. Men det vil ikke gaa et Haar bedre i Landkommunerne, om man der uden en samtidig Omordning af den kommunale Beskatning vil gaa til en Fiksering af Hartkornsskatten. Den kommunale Hartkornsskat er paa en Gang en Grundskat og en Næringsskat. Bor en stor Ejendomsbesidder uden for Kommunen, kan Forholdet nu, nogenledes i alt Fald, reguleres gennem en forholdsvis høj Hartkornsskat og lav Skat paa Formue og Lejlighed. Et andet Eksempel: bliver en stor Ejendomsbesidder, af hvem Kommunen hidtil har havt en betydelig Indtægt gennem Formue- og Lejlighedsskatten, forgældet, kan Forholdet ligeledes ad denne Vej redresseres. Men denne Vej er lukket, naar først Hartkornsskatten er fikseret. Naar det nu for Landbrugets Skyld maa erkendes for i høj Grad ønskeligt, ja, næsten fornødent at fiksere Hartkornsskatten, maa man tage

videregaaende Forholdsregler. Forudsætningen maa være, at Kommunens Skatteforhold ordnes saaledes, at Kommunen kan faa en ligelig fordelt Skatteindtægt af al den gennem Landbruget faldende Indtægt, ligegyldigt hvem den tilfalder, om en Ejer, en Bruger, en Tiendetager, en Besidder af Arvefæsteafgifter eller anden Jordskyld eller en Prioritetshaver. Dette tror jeg kun kan ske gennem den kommunale Formue- og Lejlighedsskat paalignet paa Grundlag af en Statsindkomstskat (med nogen Formuebeskatning) i Forbindelse med en mellemkommunal Skattefordeling. Naar jeg siger, at det *kun* kan ske ad denne Vej, saa ser jeg nok den teoretiske Mulighed i Stedet herfor at gaa direkte til Indtægtskilderne, men praktikabel anser jeg kun Indkomstskattevejen for at være. Herfer skal jeg anføre mine Grunde i et senere Afsnit.

Man kan — og dette blev af Estrup foreslaaet eller antydet — gaa til den Udvej at paalægge en Bygningsskyld til Landkommunerne. Bygningsafgiften er imidlertid paalagt som Afgift af Nytten og Bruget. Den hviler ikke paa Bygninger, der staa i Forbindelse med et Landbrug, hvad enten som Bolig eller som Avlsbygninger; thi disse Bygninger ere allerede beskattede gennem Hartkornsskatten. Dette er Princippet i Frd. af 1. Oktober 1802, og fra dette Princip skal man ikke lade sige bortdrage. Nu er det ganske sandt, at for Øjeblikket er Ordningen mindre retfærdig, idet de bygningsafgiftspligtige Bygninger paa Landet kun betaler deres Afgift til Staten, hvorimod Kommunerne intet faar. Men dette afhjælpes jo ved Regeringsforslaget, hvorved de $^3/_4$ af Bygningsafgiften overdrages Kommunerne. Herved naar man en tilfredsstillende Løsning paa Vanskeligheden, og man *undgaar Paalægning af ny fast Ejendomsskat.*

Skatteomlægningen vil medføre en Lettelse for Kommunerne samt en Nedgang i Hartkornsbyrden paa Landet og i Formue- og Lejlighedsskatten i Byerne. Man er enig i, at Kommunerne trænge til Lettelse i deres Byrder, og man er ligeledes enig i, at Landbruget er den af vore Erhvervsgrene, der for Øjeblikket er haardest trykket, og trænger mest til at støttes. Ved Skatteomlægningen naas begge disse Maal, det taler i høj Grad til Fordel for Loven. — Man indvender imod Loven for det første, at det er urigtigt at berøve Staten sine sikre, gamle, faste Grundskatter, og give den en forholdsvis mere bevægelig Skat, Indkomstskatten, i Stedet. Men man glemmer, forekommer det mig, at Statskassen efter al Sandsynlighed vil vinde ved Byttet. Medens Grundskatterne forblive væsentlig uforandrede — Bygningsafgiften vil jo altid stige noget, men dog ret langsomt — vil Indkomstskatten ganske sikkert være stigende, og det i et omtrent lignende Forhold som Forbugsskatterne. Dernæst mener man, at skal Staten støtte Kommunerne, da sker dette langt naturligere ved et aarligt Tilskud fra Statskassens Side eller ved en Overtagelse af kommunale Udgifter tremfor ved en Overførelse af Skatter. Men heri tillader jeg mig at mene, tager man aldeles fejl. Ved en Skatteoverførelse ville Kommunerne vide, hvad de kunne gøre Regning paa, og ikke være afhængige af større eller mindre Overflod i Statskassen, og den aarlige Finanslovbehandling vil ikke faa en Vanskelighed til at orervinde: Frygten for at der ikke skulde blive nok tilovers for Kommunerne. Og lader man Statskassen overtage egentlige kommunale Udgifter som til Vejvæsenet eller lignende, vil det let ende med, at Kommunerne miste Styrelsen af vedkommende Sager. Endelig har man indvendt, at Loven var ubillig mod Byerne, men sikkert med Urette. Man maa anerkende, at Delingen mellem København, Køb-

stæder og Land er sket med størst mulig Retfærdighed *efter Folketallet.* At paa den anden Side den nye Indkomst- og Formueskat vil ramme (naar kun henses til Folketallet) Byerne i noget højere Grad end Landet paa Grund af disses større Formuesamling er jo naturligt, men ogsaa retfærdigt, da den nye Skat efter sin Natur vil ramme saa vidt muligt efter Skatteevnen, og Skatteomlægningen altsaa i Virkeligheden vil sige en *Kopskats Afløsning af en ligelig Beskatning efter Skatteevnen.*

Paa et enkelt finansielt set kun lidet vigtigt Punkt, der dog er af en vis Betydning, er jeg uenig med Lovforslaget. Det forekommer mig ikke rigtigt og tillige uklogt at lade hele Skovskyldsskatten gaa over til Kommunerne. Skovene vilde derefter aldeles intet komme til at svare til Staten; dette, tror jeg, er principielt set galt. Denne Skat bør blive hos Staten, eller, hvis man, hvad ret vel lod sig forsvare, vilde anse denne Skat som en Art Gammelskat, burde Staten i alt Fald beholde de to Tredjedele. Det hele drejer sig kun om ca. 60,000 Kr. om Aaret.

IX.

Indtægtsskat og Brændevinsskat.

Under Begrebet Indtægtsskat indbefatter jeg baade den direkte Skat paa den personlige Nettoindtægt ɔ: Indkomstskat, og Indkomstskat i Forbindelse med Formueskat, og Skat paa Indtægtskilderne.

En Statsindtægtsskat er nødvendig, og ligesaa nødvendig er en Forhøjelse af Alkoholbeskatningen, hvis de Reformer, hvorom i Princippet saa godt som alle ere enige, skulle gennemføres. En Skolereform vil koste aarligt mindst $1^1/_2$ Mill. Kr., en social Reform (Invaliditetsunderstøttelse), der kan træde i Steden for og fuldstænddiggøre Alderdomsunderstøttelsen, vil koste sandsynligvis mindst et Par Mill. mere end denne sidste; en Toldreform vil medføre en Nedsættelse af ca. $2^1/_2$ Mill. Kr. i Statens Indtægter; Skatteoverførslen til Kommunerne af en Del af Grundskatterne en Nedsættelse af henved 6 Mill.; Retsreformen, der en Gang maa komme, vil ligeledes koste mange Penge, selv om Juristerne, hvad vi andre vel næppe tør haabe, ville holde sig saa nær til det bestaaende som muligt, og saaledes faa Reformen gjort saa billig som mulig.

Alle disse Reformer ere fornødne, og særligt maa fremhæves, at ogsaa Skatteoverførelsen er fornøden; thi baade trænger Kommunerne til Lettelse i deres Byrder og Landbruget til Lettelse i sine, og begge Dele opnaas gennem Overførelsen; jfr. det foranst. Afsnit om Skatteomlægningen.

Statskassen kan vel bære et aarligt Minus af ca. $2^1/_2$ Mill. Kr.; men saa staa dog ca. 11 Mill. udækkede tilbage. Indtægtsskat og Brændevinsskat maa her hjælpes ad. Indtægtsskatten er en supplerende Skat, men vel at mærke en Suppleringsskat, der slet ikke kan undværes. Indtægtsskatten er den udjævnende Retfærdigheds Skat. Skatter paa almindelige Forbrugsgenstande hvile paa hele Befolkningen. De ere nødvendige i den moderne Stat, om den skal blive i Stand til at opfylde sine Opgaver. Men idet de hvile paa hele Befolkningen, følger i de fleste Tilfælde heraf, at de hvile haardest paa den store mindre bemidlede Del af Be-

folkningen. Det turde derfor være et retfærdigt Krav, at den bedre stillede Del kommer til at bære sin særlige Part af Byrden gennem en Indtægtsskat. Det bliver her et Spørgsmaal, om en stigende Skala bør anvendes, eller om man kan nøjes med at gøre en vis Del af al Indtægten skattefri, og samtidig paalægge Formuen, eller Indtægten af Formuen, en særlig Skat. Hertil skal jeg senere komme tilbage. — Ligeledes bør Indtægtsskatten være et udjævnende Supplement til de faste Ejendomsskatter. Disse hvile kun paa Ejeren uden Hensyn til midlertidige eller vedvarende Ejendomsbyrder. Denne Uret kan, om ikke hæves, saa dog gøres meget mindre ved Paalæg af en Indkomstskat forbunden med særlige Bestemmelser angaaende Beskatning af den ellers ikke beskattede Formue. Gennem Paalæg af en til de faste Ejendomsskatter svarende Skat paa alle andre Indtægtskilder vilde man upaatvivleligt opnaa dette Resultat i langt videre Maal; men Omtalen af Vanskeligheden, ja næsten Umuligheden af her til Lands at gaa denne Vej vil jeg gemme til det næste Afsnit.

Indtægtsskatten kan imidlertid umulig alene dække den antagne Underbalance af omtrent 11 Mill. Kr. Ikke blot vil det være meget uklogt at begynde med Paalæget af en saa høj Indtægtsskat, men det vil være i og for sig urigtigt. Indtægtsskatten skal kun være en supplerende Skat; den kan aldrig blive en Hovedskat. Forbrugsskatterne: Told og Akcise ere og maa vedblive at være Hovedbærerne af Rigets finansielle Tilstand. Og af Forbrugsskatterne er Brændevinsskatten en af de naturligste. Brændevinen er ingen Nødvendighedsgenstand, men et almindeligt Nydelsesmiddel, der ingenlunde hører til de mest anbefalelsesværdige. Overalt i den civiliserede Verden er Brændevinen beskattet, og almindeligvis ret klækkeligt. Vor Brændevinsskat er nærved at

være den laveste, der findes i noget Land. Det er desværre blevet et almindeligt Slagord at tale om den fattige Mands Snaps, saa at det er blevet vanskeligt at faa en ligefrem naturlig Opfattelse uden alt Skaberi til at slaa igennem. Det skal være særligt demokratisk ikke at beskatte Brændevinen, og dog har to saa demokratisk regerede Lande, som Norge og Frankrig en særdeles høj Brændevinsskat, og i Frankrig er man i Færd med at forhøje den end yderligere. Det er ikke let at øjne nogen Forbindelse mellem Demokratiet og Brændevin. Noget helt andet er, at vi, der ere Tilhængere af en Forhøjelse af Alkoholbeskatningen, selvfølgelig indrømmer, at Brændevinsskatten hviler paa hele Befolkningen, og altsaa haardere paa den mindre bemidlede Del, og at derfor en Forhøjelse af denne Skat fordrer sin retfærdige Kompensation. Og denne bør gives ad flere Veje. Gennem Toldreformen bør der ydes væsentlige Lettelser for hele Befolkningen ved Ophævelse af Told paa Kul, Salt, Stenolie og Nedsættelser paa andre vigtige Forbrugsartikler. Dernæst bør der paalægges de mere velstillede Klasser særlige Afgifter gennem en Luksus-Told og gennem en Indtægtsskat. Og endelig maa det sociale Reformarbejde fortsættes. Vil man lade Reformerne ligge, ja, saa kan man ogsaa nøjes med den nuværene Brændevinsskat.

Her paa dette Punkt skal det nok vise sig, i hvor nøje Forbindelse Brændevinsskat og Indtægtsskat staa til hinanden. Hvis Agrarerne sige: en Skatteomlægning er det vigtigste, hertil hører en Indtægtsskat, Brændevinsskatten kan undværes, og de øvrige Reformer, Skolereform og sociale Reformer faa hvile indtil videre — saa vil man vel, tænker jeg, fra de andre Samfundsklassers Side svare: nej Tak, Landbruget og Kommunerne bør hjælpes; men det øvrige Samfunds Interesser maa derfor ikke forsømmes, og fra konservativ Side

vil særligt fremhæves, at selv om man kan gaa ind paa en Indtægtsskat, saa kan og bør denne ikke bære Reformerne alene, en forhøjet Brændevinsskat er nødvendig. Og om paa den anden Side de konservative paastaa: en forhøjet Brændevinsskat er det ene fornødne, ved Hjælp af den ville vi gennemføre en fornuftig Toldreform, en Skolereform og andre nødvendige Reformer; men Skatteoverførselen og Indtægtsskatten ville vi ikke have med at gøre, da ville man fra Landbrugets, fra Agrarernes Side ubetinget sige: nej, dertil gaa vi ikke med. Altsaa Konklussionen er: Indtægtsskat og Brændevinsskat staa i nøjeste Afhængighed af hinanden, og af begge tilsammen er Fremskridtet paa det økonomiske og sociale Omraade afhængigt.

X.

Indkomst- og Formueskat eller Skat paa Indtægtskilderne.

Som jeg har søgt at paavise i de tidligere Afsnit, vil en Indtægtsskat gøre det muligt paa hensigtsmæssig Maade at komme Kommunerne til Hjælp og med det samme lette Hartkornsbyrden, og tillige, idet den danner et fornødent Supplement til de store Forbrugsskatter og særligt til den forhøjede Brændevinsskat, vil den sammen med disse danne det finansielle Grundlag for Fremtidens Reformarbejde, Men den vil dernæst have en tredje Opgave, som vil være

af mindst lige saa stor Betydning, og hvis rette Løsning forsoner med alle dens ubestridelige Ubekvemmeligheder og Ubehageligheder, nemlig at danne Grundlaget for den personlige Kommuneskat, Indkomstskatten i København, Formue- og Lejlighedsskatten paa Landet og i Købstæderne. I Belysning heraf maa Spørgsmaalet: enten en Indkomst- og Formuesskat eller en Skat paa Indtægtskilderne, afgøres.

Imod en Indkomst- og Formueskat indvendes, at den nødvendigvis medfører en generende Inkvisition fra Statens Side i Borgernes private Forhold. Dette kan ikke nægtes og selv om der fordres stræng Hemmeligholdelse fra Autoriteternes Side af, hvad der er oplyst om de enkeltes Formueomstændigheder, saa frygter man alligevel for, at en saadan Hemmeligholdelse ikke vil blive overholdt. Nu maa man ikke tro, at man slipper for al Inkvisition, fordi man gaar over til en Skat paa Indtægtskilderne. Autoriteterne maa ogsaa da inkvirere om Jordens og Husenes Lejeindtægt, om Forretningernes Aarsindtægt, hvor mange Forretninger der drives af een Mand, hvor mange Funktionærer han har i sit Brød m. m., hvorledes Indtægten af Landets Papirformue fordeler sig imellem de enkelte osv. Men en saadan fuldstændig Læggen paa Bordet af den enkeltes hele Formuestatus, som en Indkomst- og Formueskat lettelig vil føre med sig, det maa indrømmes undgaas ved en Skat paa Indtægtskilderne. I nær Forbindelse hermed staar den tvungne Selvangivelse, som er foreslaaet i Regeringens Lovforslag; imidlertid er den ikke et aldeles nødvendigt Tilbehør til en Indkomstskat, og jeg skal derfor opsætte at komme ind paa den, til jeg naar til en nærmere Omtale af dette Lovforslag.

Der kunde saaledes være meget, der talte for at gaa over til en Skat paa Indtægtskilderne, naar det viste sig nødvendigt at paalægge en ny Skat. Man har henvist til den

engelske Indkomstskat som et Eksempel til Efterfølgelse. Jeg tror imidlertid, at man ved nærmere Undersøgelse vil opdage, at dette Eksempel ikke passer for os. For det første er denne engelske Skat vel nok fra først af tænkt som en Skat paa Indtægtens Kilder; men den er for en væsenlig Del alligevel bleven til en Skat paa den personlige Indkomst. Og dernæst hviler den kun paa den rigere Del af Befolkningen, medens vi nødvendigvis maa have hele den store nogenlunde velhavende Middelstand med, eftersom vi ellers intet faa ind af Skatten. En Indtægtsskat efter engelsk Mønster vilde det være absolut umuligt at lægge til Grund for den personlige Skat i Kommunerne, den kunde ikke træde istedetfor Formue- og Lejlighedsskatten. Vil man se hen til fremmed Mønster, vil det være ret naturligt at gaa til Frankrig. Det franske Skattesystem har med alle sine Mangler det store Fortrin, at det undgaar (saa godt som) direkte personlig Skat med al deraf følgende Inkvisition og Undersøgelse af Borgernes private Formuesomstændigheder, og at Statsskatterne tjene som Basis og Regulator for Kommuneskatterne. saa at man med større Ro der end andetsteds kan se paa radikale, ja, helt ud socialistiske Kommuneraads Styrelse af Kommunens økonomiske Anliggender.

Det franske Skattesystem er i meget stor Korthed følgende: a) *Indregistrering og Stempelafgift.* Disse Afgifter svare til vore Stempel-, Halvprocent- og Arveafgifter, Tingslæsningsgebyrer og andre Retssportler, og udgøre omtrent en Fjerdedel af hele Skattebeløbet. — b) *Direkte Skatter,* ɔ: en Serie af Skatter, der har til Grundlag Indtægten saaledes, som denne viser sig gennem ydre let kendelige Tegn: 1) *Grundskatten* hviler dels paa Jorden, dels paa alle Bygninger. Den er en Repartitionsskat, af Lovgivningsmagten fordelt paa Departementerne, af Generalraadene paa Arrondisse-

menterne og af disse Raad paa Kommunerne. Her fordeles Skatten paa de enkelte Ejere efter Matrikulen (cadastre), men ikke uforanderlig som hos os. Jorderne ere efter deres forskellige Kultur og Godhed satte i visse Klasser; men i Tilfælde af Udtørring, Opdyrkning af Heder m. m. kan en Ejendom komme op i en højere Klasse. Dog faar Staten ikke større Skat herigennem; men hvad den ene Ejer betaler mere, vinde de andre Ejere i Kommunen. Husgrundskatten er oprindelig sat efter Lejeværdien, men stiger eller falder ikke, undtagen ved nye Huses Opførelse eller gamles Nedrivelse. 2) *Dør- og Vinduesskatten* er en Bygningsafgift, hvilende, som Navnet viser, paa en meget primitiv Basis. Avlsbygninger og Fabriksbygninger, ikke indrettede til Boliger, ere fritagne for denne Afgift. Den er en Repartitionsskat. 3) *Huslejeskatten* er ligeledes en Bygningsafgift; men medens Grundskatten paa Huse og Døre og Vinduesskatten betales af Ejeren, betales denne af Brugeren. Den er ligesom de to andre Bygningsafgifter en Repartitionsskat. Den er vel stadig stigende, men kun paa Grund af nye Bygningers Opførelse. 4) *Personlig Skat.* I Forbindelse med Huslejeskatten opkræves en lille personlig Skat, der nærmest maa betragtes som en Kopskat. Den er tænkt at skulle være lig 3 Dages Arbejdsværdi; men Værdien for een Dag er sat meget lavt og forskellig i de forskellige Kommuner, ikke under $1/2$ og ikke over $1 1/2$ Franc. Kommuneraadene har Ret til af Kommunens Octroiindtægter at indbetale til Statskassen den Kommunen paalignede Del af Skattens Beløb, og dernæst forhøje Huslejeskatten med dette Beløb. Denne Afgørelsesmaade bruges mere og mere i de store Kommuner. De nævnte fire direkte Skatter svare — den sidste rigtignok kun meget delvis — til vore Hartkorns- og Bygningsskatter, og udgøre omtrent en Syvendedel af hele Skattebeløbet. 5) Der findes en Del

direkte Luksusskatter. saaledes paa Heste og Vogne, paa Billarder, paa Klubber og paa Cykler, finansielt set af temmelig ringe Betydning. 6) *Patentskatten.* Den er en Næringsskat, hvilende paa al Forretning. Den paalignes efter en indviklet Tarif, hvor der tages Hensyn til den Kommunes Indbyggerantal, hvor Forretningen drives (dette gælder dog ikke Fabrikker), til Forretningens Art, til dens Størrelse, f. Eks. til hvor mange Funktionærer, der benyttes, eller til hvormange Maskiner, der anvendes, og endelig til dens Lokalers Lejeværdi. Skatten reparteres ikke paa Departementer og Kommuner (er en Kvotitetsskat), er bestandig og temmelig stærk stigende, og, saavidt jeg har kunnet dømme, paalagt med megen Omsigt og Retfærdighedssans. — Nær ved Patentskatten staar den saakaldte *droit de licences*, Betaling for Tilladelse til at drive visse Forretninger, særligt til Udsalg af Drikkevarer. — 7) *Skat paa Aktier og Obligationer.* Fritagne for denne Skat ere den franske Stats Obligationer for ikke at svække Statens Kredit, Prioritetsobligationer af Frygt for at ramme Debitor i Steden for Kreditor, og ligeledes alle andre rent private Obligationer, eftersom man ikke let kan faa fat i dem, saa det bliver kun en ringe Del af Frankrigs Papirformue, der rammes gennem denne Skat, og den yder os andre intet Bidrag til Opgaven: Papirformuens hensigtsmæssige Beskatning. Skatten hviler med 3 pCt. paa den aarlige Indtægt af de skattepligtige Aktier og Obligationer, indenlandske som udenlandske. — Alle de direkte Skatter tilsammen indbringe omtrent en Femtedel af hele Skattebeløbet. — c. *Forbrugsskatter.* Disse ere paalagte enten ved *Told, Accise* eller direkte gennem *Statsmonopol.* Toldafgifterne ere gennemgaaende meget høje i Frankrig, og de ere stærkt beskyttede over hele Linien, baade hvad Industri, Haandværk og Landbrug angaar.

Accisen er enten en Fabrikationsafgift, der hviler paa Produktion af Salt, Sukker, Øl, Alkohol, Æddike, Stenolie, Papir og Dynamit, eller en Afgift, der opkræves, naar Varen gaar over i Konsumen, hvilken hviler paa Vin, Cider og Mjød, eller en Afgift, der betales ved Indførsel i større Byer, og som ligeledes hviler paa Vin, Cider, Mjød samt paa Alkohol og vegetabilske Olier. Fabrikation af Tobak, Svovlstikker, Spillekort og Krudt er Statsmonopol. Tobaksmonopolet indbringer overordenligt meget, de andre Monopoler har mindre at sige. Forbrugsafgifterne udgøre godt og vel Halvdelen af hele Skattebeløbet, der stærkt nærmer sig de 3000 Mill. Frks.

De franske Kommuner faa deres Indtægter, Departementerne alene og de andre Kommuner for en stor Del, gennem de af Lovgivningsmagten fastsatte centimes additionels til Grundskatten, Dør- og Vindueskatten, Huslejeskatten og Patentskatten. Kommunerne ere aldeles uden Indflydelse paa Fastsættelsen. Disse centimes additionels maa simpelthen betragtes som en Del af Statens Skatter, der ere overdragne Kommunerne. Disses Del af Grundskatten og Huslejeskatten er omtrent af lige Størrelse med Statens, deres Del af de to andre Skatter noget mindre, Af Skatten paa Heste og Vogne er der tillagt Kommunerne en Tyvendedel. Kommunerne oppebære endvidere en Hundeskat; dennes Størrelse fastsættes forskelligt i de forskellige Kommuner fra 1—10 Frks. efter Kommuneraadenes Indstilling. — Udgifterne til det kommunale Vejarbejde kan enten overtages af Kommunernes almindelige Indtægter, eller udføres ved et Naturalarbejde, eller Kommuneraadene kunne paalægge en Afgift (Forøgelse af centimes additionels) i Stedet for denne sidste. Naturalarbejdet skal bestaa af 3 Dages Arbejde af hver voksen Mand mellem 18 og 60 Aar og 3 Dages Ar-

bejdskørsel for hver forspændt Vogn i Kommunen. Den arbejdspligtige kan i Stedet for sin Ydelse in natura betale en vis Sum i Penge efter en af de overordnede Kommunalraad fastsat Tarif. — Domæneindtægter i videre Forstand udgøre en ret betydelig kommunal Indtægt. Dels eje mange, især Landkommuner, betydelige Skove og Hedestrækninger, dels faa Byerne ret store Indtægter af deres Torvepladser, Haller, offentlige Slagtehuse, Gas- og Vandværker, Jagttegn m. m. — Men alle disse forskellige Indtægter slaa i mange Kommuner paa langt nær ikke til. Det er derfor blevet tilladt Kommunerne at opkræve en Komsumtionsafgift af alle i Kommunen indførte Varer (droit d'octroi),

Af Landets ca. 38,000 Kommuner have omtrent de 1500 en saadan Octroi. Der hersker naturligvis megen Misfornøjelse hermed; man vil gerne af med Octroien, og for den største Del af de 1500 Kommuner maatte det let nok kunne ske ved at tillade Kommunerne at afløse den ved Paaligning paa de bestaaende direkte Skatter. Men for Paris og andre store Byers Vedkommende vilde dette vanskeligt lade sig gøre uden at overbebyrde enten de faste Ejendomme eller den borgerlige Næring eller bægge tilsammen. Komunalraadene have ingenlunde fri Haand ved Paalægget af denne Afgift. Loven har fastsat. hvilke Varer der kunne paalægges Afgiften, og. inden for visse Grænser, hvor høj Afgiften maa være. Ja, selv det tiloversblevne frie Albuerum kan kun benyttes med Approbation af Generalraadene, i visse Tilfælde af Statsautoriteterne. Det er især Drikkevarer — men dog ogsaa Fødemidler, Brændsel. Furage og flere andre Ting — og da ganske særligt Alkohol, der er underkastet Octroi. For Øjeblikket foreligger et af Senatet vedtaget Forslag for Deputeretkamret, der gaar ud paa betydeligt at

nedsætte Afgiften af Vin, Cider og Øl, men til Gengæld forhøje den allerede høje Alkoholafgift.

Efter denne Udsigt over det franske Skattesystem vender jeg tilbage til vore hjemlige Forhold, og jeg spørger: kunne vi benytte os af de i Frankrig gjorte Erfaringer og delvis gaa til et System af Skatter paa Indtægtskilderne, som i noget lignede det franske, og som var dette i en forbedret, mere moderne Udgave. Naturligvis maa al Tanke om kommunale Konsumtionsafgifter paa Forhaand være udelukket. Jeg forudsætter nu, at den nye Lov begynder med Hartkornsskatternes Fiksering, saaledes at de faste Ejendomme i By som paa Land ikke længere kunne være Genstand for yderligere *fast* direkte Paaligning. Dernæst maa komme en Skat paa Indtægtskilderne, lagt paa Nytten og Brugen af Jorden og Bygningerne (for saa vidt de ikke ere Tilbehør til Jorden), Skatter der paalægges efter Lejeværdien og altsaa omreguleres hvert femte Aar f. Eks. — endvidere en Næringsskat, paalagt efter den franske Patentskats Mønster, selv om vi næppe ville gaa saa nøje i Detailler som den franske Lov, men saaledes altsaa, at man tog Hensyn til Forretningens Størrelse, til de benyttede Lokaler, til Funktionærernes Antal, til Maskinernes Antal, og beskattede de flere Forretninger samlede paa een Haand ogsaa hver for sig. Alt dette vil have sine Vanskeligheder, men dog næppe uoverkommelige. Langt tvivlsommere stiller det sig, naar Loven skal til at omhandle Papirformuens Indtægter. Saalangt, som man i Frankrig er naaet, er det forholdsvis let at gaa; den franske Contribution des valeurs mobiliaires er jo væsenlig en Aktieskat plus en Skat paa udenlandske Papirer. Men hvorledes indføre en direkte Skat paa danske Statspapirer og Kreditforeningsobligationer uden at ryste Landets Kredit, og paa almindelige Prioritetsobli-

gationer uden at kaste den over paa den faste Ejendoms Ejer og saaledes virke lige det modsatte af, hvad Loven vil tilsigte? Jeg tror vel det er muligt at komme til det naturlige og retfærdige Resultat, at alle, der nyde en Ejendoms Indtægter — Ejer, Bruger, Prioritetshaver — komme til i et rimeligt Forhold at bære dens Skattebyrder; men jeg tror ikke, at dette kan opnaas ad direkte Vej, men kun indirekte gennem en Indkomstskat forbunden med særlig Bekostning af den ellers ikke beskattede Formue. Men lad os nu antage, at man fandt en Vej, som jeg ikke øjner, eller at man ikke brød sig om den gamle Uretfærdighed ene at lade Ejeren bære de faste Ejendomsskatter, kunde i saa Fald den i korte Træk skildrede Skat paa Indtægtskilderne bruges som Basis for Skatteligningen i Kommunerne? Upaatvivlelig kunde den det, og en tyk Streg kunde vi slaa over den københavnske Indkomstskat og de øvrige Kommuners Formue- og Lejlighedsskat. Men tror man det nu muligt saaledes at forlade den historiske Udviklings Vej, som vi have været inde paa i Aarhundreder, og som vi i de sidste 30 à 40 Aar ere naaede meget langt frem ad, at slaa, som jeg siger, en tyk Streg over hele denne Udvikling, og gaa over til noget aldeles nyt? Jeg er vis paa, at dette aldrig vil lykkes.

Men idet jeg gaar ud herfra som noget sikkert, saa maa ogsaa Opgaven staa for mig som den at indføre en moderat fornuftigt indrettet Indkomstskat, der ved de kommunale Raads Hjælp paalignes endeligt af Statsautoriteter, og som kan danne Grundlaget (en Slags personlig Matrikel) for Paaligningen af de personlige Skatter i Kommunerne. — At Franskmændene, der hidtil have været fri for al personlig Skat, ønske at bevare denne Frihed og frygte for den med en Indkomstskat følgende Inkvisition, er naturligt; men vi,

der ere vante til Indkomstskatten i København, og til en Formue- og Lejlighedsskat uden for København, og det en Formue- og Lejlighedsskat uden faste Regler, paalignet efter et nødvendigvis ofte løst Skøn, at vi skulde være bange for en Indkomstskat, der vil kunne afhjælpe denne Mangel, det er mig temmelig uforklarligt.

XI.

Regeringsforslaget til en Indkomst- og Formueskat.

Jeg har søgt i mit sidste Afsnit at godtgøre, at en Indkomst- og Formueskat var fornøden; der staar nu tilbage at undersøge det af Regeringen fremlagte Forslag. Det er her Spørgsmaalene om en progressiv eller ikke progressiv Indkomstskat, om Formueskatten bør være direkte eller indirekte og om Skatten bør ramme al Formue eller kun den hidtil skattefri og da i hvilken Udstrækning, og endelig om tvungen Selvangivelses Berettigelse og Nødvendighed.

Regeringsforslaget vil ramme al Formue, produktiv som uproduktiv, hidtil skattepligtig som hidtil skattefri, i lige Grad. Paa dette temmelig væsentlige Punkt er jeg ikke enig med Regeringen, i alt Fald under den givne Forudsætning: Skatteomdelingsloven i den foreslaaede Skikkelse og Udstrækning. Skat paa uproduktiv Formue kalder man en Luksusskat, det kan man jo gærne, den bliver dog en Urimelighed. I det væsentlige vil den komme til at hvile paa Malerier, Skulpturer, Biblioteker, Guld- og Sølvarbejder m. m., altsaa paa Videnskab, Kunst og Kunstindustri. Luksus bør ikke beskattes direkte, men indirekte, dels gennem forholdsvis høj

Skat paa de større Indtægter, dels gennem Tolden. — De faste Ejendomme ere nu saa højt beskattede, at der ikke er nogen Grund til at bebyrde dem yderligere, saa meget mindre som Skatteomlægningens Hensigt jo er at lette Kommunerne og derigennem Hartkornet; man tager med den ene Haand, hvad man har givet med den anden. — Bygninger, saavel Boliger som Avlsbygninger, Kreaturbesætninger, Redskaber og Maskiner ere nødvendige Produktionsmidler for Landbruget og ere allerede beskattede gennem Hartkornet. Det samme er Tilfældet gennem Bygningsafgiften for de for al borgerlig Næring nødvendige Raastoffer, Varelagre, Redskaber og Maskiner.

Skibe ere hidtil ikke beskattede, og det kan derfor forsvares at paalægge dem en Formueskat. Imidlertid tror jeg dog ikke, at det nu er Øjeblikket at bebyrde Skibsfarten med en særlig Afgift. Skibsafgiften har man hævet, og Konsulatudgifterne har man nedsat i rigtig Erkendelse af, at Skibsfarten er af en saa overordentlig stor Betydning for Landet, og at den for Tiden ingenlunde er nogen glimrende Forretning. — At paalægge Patent-, Forfatter- og Forlæggerrettigheder en Særskat forekommer mig mindre forsvarligt; thi det vilde blive en Beskatning af den aandelige Produktion. — Brugsrettigheder paa Tid kunne vel som det meste her i Verden ansættes til Penge, men bliver dog derfor ikke Formuegenstande, som der er nogen særlig stærk Grund til at sætte i Skat. De angaar tillige næsten altid faste Ejendomme og bør allerede af den Grund ikke særlig beskattes. — Livrenter, Pensioner, Aftægtsrettigheder m. m. ere Kapitalopspisning og intet andet og bør aldrig drages ind under en Formuebeskatning.

Tilbage staar, hvad maa med eet Ord kan kalde Papirformuen (herunder medregnet Jordskyld og Arvefæsterettigheder). Men den vil man, saa vidt jeg skønner, ramme paa

en hensigtsmæssigere Maade ved i Steden for at beskatte den direkte at beskatte den indirekte, idet den af den flydende Indtægt regnes dobbelt ved Ansættelse til Indkomstskat. Som jeg allerede tidligere har gjort opmærksom paa, vil en direkte Beskatning af Renten af Statens egne Obligationer og af Kreditforeningsobligationsrenten skade Landets Kredit, og en direkte Beskatning af Prioritetsrenten rimeligvis kunne kastes over paa Ejendomsbesidderne og derved virke modsat af det tilsigtede. — Regeringen foreslaar en Indkomstskat af $1^1/_4$ pCt. og en Formueskat af $0,_3$ p. m. $1^1/_4$ af pCt. af Indkomsten turde være ret passende. Efter Falbe-Hansens og Scharlings Statistik udgjorde Statsskatterne af Hartkornet $3,_{56}$ p. m. af Ager- og Engs-Hartkorns Værdi. som allermindst svarer til 9 pCt. af Indtægten. Naar nu efter Regeringens Forslag $^1/_3$ af Gammelskatten og hele Land- og Ligningsskatten overgaar til Kommunerne, vil der som Statsskat blive tilbage c. $1,_{84}$ p. m. af Værdien, svarende til mindst $4^2/_3$ pCt. af Indtægten. Herefter synes det fuldt forsvarligt, i alt Fald ingenlunde for meget, at paalægge Indtægten af Papirformuen en særlig Skat af $1^1/_4$ pCt. Dette svarer til den laveste Ejendomsskat for Tiden, nemlig af Skovbruget, der svarer en Statskat af c. $0,_{56}$ p. m. af Værdien omtrent lig med $1^2/_5$ pCt. af Indtægten. Tidligere har jeg allerede gjort opmærksom paa det formentlig rigtige i at lade Skovskyldsskatten forblive i Statskassen.

En Indkomst- og Formueskat bør være en saadan, at den kan danne Grundlaget for den personlige Kommuneskat. Kan nu den af Regeringen foreslaaede Skat danne det forlangte Grundlag? Jeg tror, at man maa indrømme, at den kan det. men *kun, hvis* man virkelig vil gaa saa vidt som Regeringen i Anvendelsen af Formueskatten, hvis man som den vil inddrage al Formue under Skatten. Tør man ikke

gaa saa vidt, og jeg tør det ikke under de givne Forudsætninger (se nedenfor). *saa nødes man til at gøre Indkomstskatten progressiv* — om end med stor Betænksomhed og Moderation —, og her paa dette Punkt ligger det for mig afgørende, naar jeg har sluttet mig til dette Princip. Uden for København er jo nemlig den kommunale Beskatning i temmelig Grad progressiv, og jeg tror ikke, at man vil og kan komme bort herfra. Men den er progressiv uden faste og bestemte Regler, snart mere, snart mindre, alt efter bedste Skøn, og disse manglende faste og bestemte Regler ville opnaaes ved at bruge Statsindkomstskatten som Basis og Regulator. — En progressiv Skat er den, hvor de laveste Indtægter ere frie, Middelindtægterne nyde et vist Afdrag. og de store Indtægter betale efter en stigende Scala indenfor en vis Grænse. Ved de laveste Indtægter forstaas saadanne, som ere absolut nødvendige for en Families nødtørftige Underhold. Naturligvis maa her være et Skøn, men et ved Loven fastsat Skøn. Under vore sociale Forhold antager jeg ikke, at man før med 9 à 10,000 Kr.s Indtægt naar op til den Del af Befolkningen, der selv i meget beskedent Maal kan kaldes den rigere. Det vil ses som naturligt, at Middelindtægterne opnaa den dem tilkommende Nedsættelse ved at fradrage dem den skattefri Mindsteindtægt. Da der kun vil blive Tale om en lav Skatteprocent ($1^1/_4$ à $1^1/_2$ pCt.), er der ingen Grund til at indrette mange Overgangstrin mellem Middel- og Storindtægterne. Eet Trin er nok, som maa falde paa den øverste Tusindklasse af Middelindtægten. Altsaa Indtægter fra 9000—9900 Kr. inkl. betale den fulde Skatteprocent, og fra en Indtægt af 10,000 Kr. begynder den stigende Skala. Her kommer selvfølgeligt Vanskelighederne. Principielt kan kun siges, at Progressiviteten ikke maa gaa saa vidt, at den svækker Borgernes Kapitalsamling; thi dette vilde være til

Fordærv for Samfundet. Som et Forslag til en stigende Skala, der formentlig vilde være passende, skal jeg anføre nedenstaaende:

Til den udfundne virkelige Indkomst lægges, naar den har været:

mindst	10,000	Kr.:	10 pCt.,
—	11,000	— :	11 —,
—	12,000	— :	12 —,

og saa fremdeles 1 pCt. forøget Tillæg for hver 1000 Kr. større Indkomst, dog at Tillæget ingen Sinde kan overstige 100 pCt. Skatteprocenten sat til $1^1/_4$ pCt. vil herefter fra 9000 Kr. nedad synke lidt efter lidt, til den tilsidst forsvinder, og fra 10,000 opad stige indtil $2^1/_2$ pCt. Naar Hensyn tillige tages til den foreslaaede særlige Beskatning af den hidtil skattefri produktive Formue, vil man se, at Skatteprocenten i alt kan stige til $3^3/_4$ pCt. Dette vil udgøre en meget moderat, men tilstrækkelig Stigning.

Regeringsforslaget hviler paa Skatteomlægningen, der jo gaar ud paa at overdrage omtrent Halvdelen af Statens direkte Skatter til Kommunerne, men lade den anden Halvdel forblive i Statskassen. Bliver man staaende herved. kan jeg af mine ovenanførte Grunde ikke godkende Regeringens Forslag om at inddrage al Formue, ogsaa den allerede til Staten skattende, under den nye Formuebeskatning. *Men helt anderledes vilde Forholdet stille sig, hvis man gik videre og konsekvent overdrog alle Statens Hartkorns- og Bygningsskatter til Kommunerne og i Steden for indførte en fordoblet Indkomst- og Formueskat. I saa Fald vilde det være naturligt og retfærdigt at beskatte al Formue,* og mine Indvendinger imod Regeringsforslaget vilde i det væsentligste falde bort.

Vil man indføre en Indkomst- og Formueskat, da maa

man ogsaa drage Omsorg for, saa vidt ske kan, at Staten ikke bedrages. Derfor har Regeringen foreslaaet tvungen Selvangivelse. Dette er et stærkt Indgreb i den personlige Frihed, som kun er lidet tiltalende. Var Talen kun om en Indkomstskat, behøvedes den tvungne Selvangivelse aldeles ikke, men Forholdet vanskeliggøres i høj Grad ved, at Formueskatten er kommet til. Det staar mig ingenlunde klart hvorledes, men jeg tænker mig det dog muligt, at man ved nøje Overvejelse kan komme til et System, hvorigennem Friheden formelt bevares, men der indirekte lægges et stærkt Tryk paa Borgerne for at formaa dem til Selvangivelse.

XII.

To Ord til Afslutning.

Det nu sluttede Delegeretmøde bragte intet Resultat ud over, hvad man vidste i Forvejen: *Højre vil gaa enigt til de forestaaende Folketingsvalg.* Dets Betydning har været den, at Mænd fra de forskellige Landsdele have faaet Lejlighed til at tale og udveksle Anskuelser sammen, og herigennem har det været muligt at klargøre for hinanden, at den overvejende Stemning inden for Højre er for en ren og aaben Højrepolitik, der intet stikker under Stolen, der ikke forlader sine nationale Idealer, Forsvarssagens Fremme først og fremmest, der vil Fremskridt — saavel økonomiske som sociale

Reformer —, og som ikke viger tilbage for Kampen for Højres Sag i alle Valgkrese, hvor en saadan Kamp blot er mulig. — Opgøret, der maa komme, opsættes til næste Delegeretmøde.

Jeg vil ende disse Artikler med at omtale vort Forhold til Udlandet. Krigen 1864 har bragt flere Ulykker med sig end den umiddelbare: det gamle danske Monarkis Opløsning og vort Folks Sønderrivelse. Den har medført en Demoralisation inden for vort Folk, som kun varsler daarligt for Fremtiden, en Selvopgivelsens Aand her desværre bredt sig i vide Krese. Dette maa vi med alle til vor Raadighed staaende Midler modvirke, vi der vide og føle, at en større Ulykke findes ikke for et Folk end at komme under fremmed Herredømme. Og den har dernæst vanskeliggjort Forholdet til vor store sydlige Nabo. Monarkiets Opløsning vilde hurtigt være bleven glemt; men at en Del af vore Landsmænd, danske Mænd i Sind og Skind ere komne under tysk Herredømme, det kan ikke glemmes. Og det glemmes heller ikke fra den anden Side; thi det er nu engang saa her i Verden, at den, der har gjort en anden Uret, aldrig tror, at denne ikke skulde huske derpaa, om han saa nok saa tidt og nok saa højtideligt erklærer det. Vi vide med os selv, at vi ere altfor smaa til at tænke paa Revanche, vi ønske ingen Krig her i Europa, og kommer en saadan, da ville vi bevare og hævde vor Neutralitet saa godt vi formaa, men alligevel vente vi paa Nordslesvigs Tilbagegivelse. Følelsen for Retfærdighed, Hensynet til et højtideligt Løftes Opfyldelse og tillige vel ogsaa politiske Hensigtsmæssighedsgrunde lade os haabe det. Men indtil da? Vor Nation er saa lille, at vi ikke kunne taale at miste nogen Del. Allerede af den Grund maa vi moralsk støtte den danske Nationalitet i Sønderjylland; vi maa vise dem dernede et frit og uafhængigt Danmark, hvor-

til de kunne se hen, som ikke opgiver Troen paa sig selv eller Haabet om en Genforening med dem. — Naar jeg har skrevet, at vi ville hævde vor Neutralitet, da mener jeg ikke dermed, at vi skulle bede Stormagterne om en saakaldet garanteret Neutralitet. En saadan Ydmygelse kan blive et Folk paatvungen, men selv at bede om at blive frataget sin Selvbestemmelsesret, der gør kun et Folk, der har opgivet sig selv. Endnu er ikke alles Dages Ende kommen. Hvad Fremtiden bærer i sit Skød, ved ingen; men al dansk Politik udadtil maa have for Øje: mod Syd en venskabelig Ordning af vort Mellemværende der, mod Nord et Forbund til fælles Forsvar med de to skandinaviske Riger. Hverken det ene eller det andet vil ske enten i Dag eller i Morgen, det er indlysende nok, men derefter maa Styret rettes. Et Folk, der ikke udadtil stiller sig et højt Maal, bliver smaaligt i sin Tankegang, og dets Politik ogsaa indadtil smaatskaaren. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.

LIBRARY
APR 19 1976
UNIVERSITY OF TORONTO

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
(REITZELSKE AFDELING)

J. F. SCAVENIU

DANMA

OG DET DANSKE FOLKS FREMTID

1 KR. 75 ØRE.

Politisk Interesserede ville læse Bogen med al den Interesse, som en saa dygtig og anerkendt Politikers Udtalelser altid vil kunne gøre Krav paa.

Avisen.

Alt i Alt fortjener Kammerherre Scavenius' Brochure at blive læst med Opmærksomhed af den politiske og politiserende Verden. Den belyser de paa Dagsordenen staaende Spørgsmaal fra forskellige Sider, og den anbefaler sig som en brugbar og praktisk Vejleder for vordende Rigsdagskandidater.

Nationaltidende.

De Anskuelser, han i den foreliggende lille Bog udvikler, gør ikke hans tidligere gode Ry til Skamme.

Vordingborg Avis.

Den er skrevet med stor Sagkundskab og vil blive læst — —

Adresseavisen.